MARS *et* HISTORIA

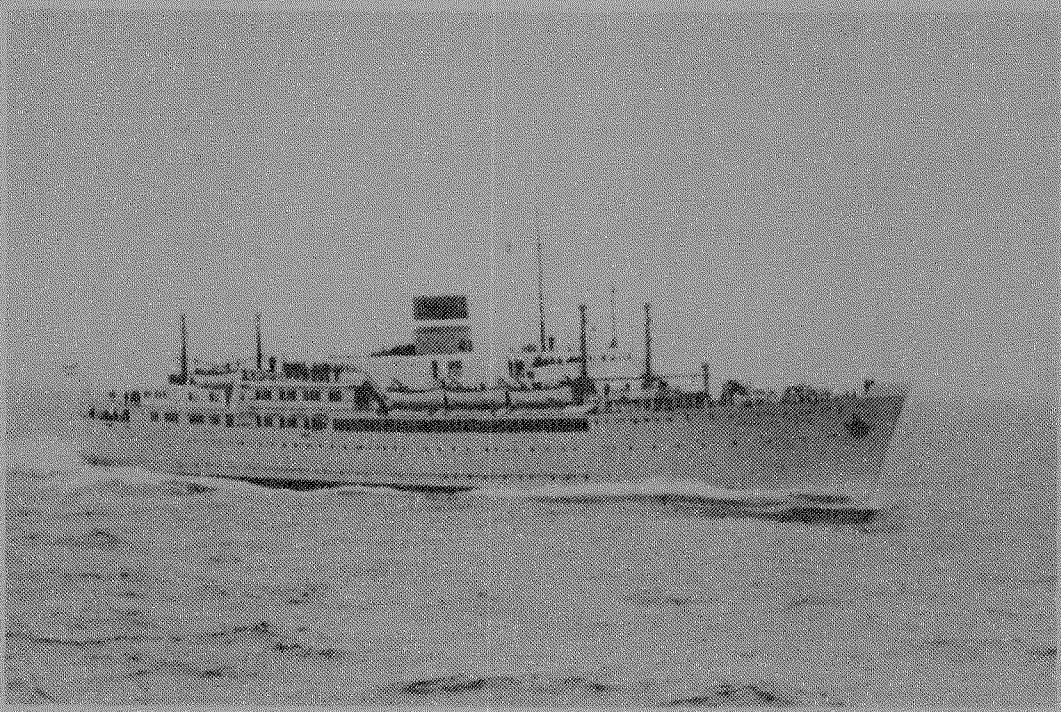

17e Jaargang nummer 2 - maart/april 1983

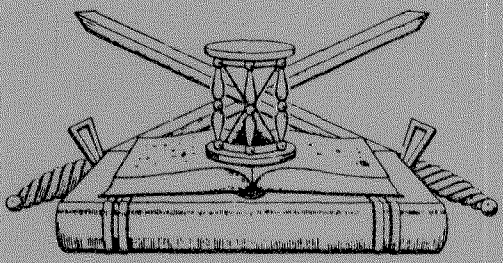

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: C.A. Heshusius, **Vice-Voorzitter:** H. Muller, **1e Secretaris:** M.H.G. Coolen, **Penningmeester: drs. J.A. Bom, 2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** jhr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, drs. J.P.C.M. van Hoof, F.J. van Lier, C.B. Nicolas, H. Ringoir.
Adviseur: mr. Ch.L.M. Schaepman.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Van Alkemadelaan 350, Flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage, tel.: 070-248495. **1e Secretaris:** Fluitekamp 71, 3828 WG Hoogland. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* 35,00 te storten op rek.no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIE-WERK-COMMISSIE: J.van den Berg, drs J.P.C.M.van Hoof, E.W.van Popta.
Redaktie-adres: Mgr.Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel.: 070-937425.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' olv H. Ringoir, Poolshof 6, 2241 BA Wassenaar 01751-16421.
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588.
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr, Mgr van Steelaan 232, 2273 EW Voorburg 070-865372.
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992, B.W. Wagenaar, Handelstraat 18, 1901 VA Castricum 02518-53084.
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563, C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's- Gravenhage 070-886566.
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012.
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-246568.
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-946539.
(10) 'NAPOLEONTICA' olv prof. dr H.P.L. Harms Vogts, Denenburg 145, 2591 AC 's-Gravenhage 070- .
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv J.H. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden 071- 220545.
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv C. Frazer, H. Cleyndertweg 461, 1025 DT Amsterdam 020-368331.
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg 02942-1470.
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar 01751-10045.
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv H. Ringoir zie (1)
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983.
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Draaiboom 10, 4817 WR Breda 076-812094, J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324, W. den Dunnen, Burgersdijkstraat 75, 2522 WD 's-Gravenhage 070-989740.
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283, P.C.Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332.
(20) 'KNIL' olv W.R. van der Weide, 'Bronbeek', Velperweg 151A, 6824 MB Arnhem
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv J.A.C. Bartels, Santhorstlaan 50, 2242 BH Wassenaar 01751-12222.
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv J. Albarda, Lindenheuvel 12A, 1217 JX Hilversum 035-46815, drs J.A. Bom, Storm van 's-Gravenzandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624.
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037.

Studieafdelingen waarvoor het correspondentschap (nog) vacant is:
(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'.

Op de voorkant:
Het MS 'Koningin Emma' zoals zij door de N.V. Kon. Mij 'De Schelde' te Vlissingen werd afgeleverd.

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

MILITARIADE

Een tweemaandelijkse rubriek vol wetenswaardigheden voor U verzameld door F.J. van Lier.

1. Wederom mag ik beginnen met dank te zeggen aan de leden, die mij materiaal voor deze rubriek leverden. Er ontstaat zelfs een vaste kern, die mij regelmatig voorziet van prospecti, folders en tijdschriften om uit te putten. Erg fijn dat U inziet, dat het lidmaatschap op deze wijze ook actief voor de vereniging kan worden aangewend! Ik behoud mij wel het recht voor iets niet te publiceren. Enerzijds ben ik ook gebonden aan een beperkte ruimte van ons blad, anderzijds wil ik deze rubriek zo veelzijdig mogelijk houden. Ook de actualiteit van het gezonden materiaal kan andere gegevens doen wijken. Gezien de vele positieve reacties voldoet deze formule toch wel. Zo niet, laat het mij dan weten!

2. Precies een jaar geleden maakte ik melding van de oprichting in 1981 van de Kring van Veldpostfilatelisten (zie 16e Jrg. nr. 2). Intussen hield deze vereniging samen met de onze op 17 december 1982 een goed bezochte samenkomst waar volop gelegenheid bestond om te ruilen of te kopen. Ik zag er vele verzamelaars van postzegels met militaire afbeeldingen, van censuurpost, krijgsgevangenenpost en veldpost. Er werd door Brigade-generaal J. Voskuil een interessante lezing met dia's gehouden over *'Witte vlekken in de veldpostcatalogus'*. Mocht U interesse hebben om lid te worden van de Kring; het adres is: Postbus 4037 – 6710 EA Ede (Gld).

3. Bij onze leden zijn er nogal wat, die als speciaal interessegebied de parachutisten en/of commandotroepen hebben. Voor hen verschijnt binnenkort het boek *'40 Jaar para-commandoleven in de militaire pers'*, speciaal gewijd aan de Para-SAS en Commando-regimenten en bestaat uit alle artikelen, die gedurende 40 jaren zijn verschenen over het leven en de operaties van o.a. het Belgische Para-commando-regiment in de tijdschriften *'Soldatenpost'*, *'Onze Macht'*, *'FM'* en *'Vox'*. De inschrijfprijs is 620 BF. Het boek is geïllustreerd en bevat 320 pagina's. Het is via intekening te verkrijgen bij boekhandel H. de Weerd te Apeldoorn (tel. 055-552181).

4. Ook Frankrijk kent nu zijn *'Guide des musées d'histoire militaire'*, uitgegeven door Editions Lavauzelle. Het boek bevat maar liefst 400 musea, waar militair-historisch belangrijke zaken zijn te aanschouwen. De beschrijving van ieder museum is zeer uitvoerig en bevat gegevens als adres, telefoon, openingsuren, entrée prijs, mogelijkheid tot fotograferen, diensten van het museum (zoals restaurant, conferentiemogelijkheden, paedagogische diensten), geschiedenis van het museum zelf, beschrijving van de aanwezige collecties, bibliotheek, documentatiecentrum, vriendenkring, souvenir-

shop etc. Het formaat van het boek is 12,5 x 21 cm en het bevat 504 pagina's. Het kost 98 FF.

5. Van ons lid J. de Lange ontving ik het *'Bulletin van het Geneeskundig Commando Koninklijke Landmacht'* nummer 25 (december 1982), waarin naast een beschrijving van ontstaan en geschiedenis van het bulletin ook een zeer lezenswaardig artikel over de naamgeving van kazernes, in dit geval de Willem Lodewijk van Nassaukazerne te Assen. Daarnaast nog een meer humoristisch getint artikeltje over de Detmerskazerne te Eefde, meer te plaatsen in het kader van de soldatenfolklore!

6. Voor de *'Vrienden van het Legermuseum'* verscheen de 17de aflevering van de Jaaruitgave *'Armamentaria'*. Het is - de traditie getrouw - weer een zeer fraai boekwerk geworden met een gevarieerde inhoud. Vele leden van onze vereniging gaven hun medewerking, zoals we met enige trots mochten constateren! Het boekwerk is à *f* 25,- te bestellen door overmaking van dat bedrag op giro 227450 op naam van de Stichting Vrienden van het Legermuseum te Leiden.
Het bestuur van die Stichting maakt van de gelegenheid gebruik om de begunstigers erop te wijzen, dat ondanks de voorgenomen verhuizing van Leiden naar Delft, het museum te Leiden nog steeds volledig operationeel is en geopend voor het publiek. In deze situatie zal de eerstkomende jaren ook geen verandering komen, gezien de nog lopende restauratie van het Armamentarium-complex te Delft, die overigens volgens plan verloopt. Schroomt U dus niet het museum in Leiden te blijven bezoeken!

7. 'n Andere jaarlijkse uitgave die de boekenkast mede komt vullen is het 31e *'Deutsches Soldatenjahrbuch'* van 1983. 'n Lijvig boekwerk van 472 pagina's met 450 foto's, tekeningen en kaartjes, waarbij 52 afbeeldingen in meerkleurendruk. Verzorgd als altijd met een schat aan militair-historische gegevens. Jammer, dat het geheel met een typisch Duits-nationalistisch sausje is overgoten, maar wie daar doorheen kijkt, kan heel wat van zijn gading vinden op het gebied van uniformkunde, ridderorden, militaire emblemen e.d. Dit jaarboek wordt uitgegeven door Schild-Verlag in München en kost 53 DM.

8. *'Military Modelling'* van februari 1983 bevat artikelen over *'The 1881 Infantry Tunics'*, *'Uniforms of Bolivar's Army 1813-1830'* en *'Cavalry mounted bands, drum horses and drum banners, part 2'*. Naast deze uniformkundige, met kleurenfoto's geïllustreerde artikelen staan er in dit blad nog artikelen over de Duitse Sdkkfz 251/21, 'n half-rups voertuig met drieling MG 151 van Mauser; voorts over de *'Ford-MUTT-colour details'* en over Poolse gepantserde voertuigen in de tweede wereldoorlog. Het blad *'Military Modelling'* is tegenwoordig bij alle betere kiosken te koop. Prijs per exemplaar *f* 7,90. Overigens zag ik in ditzelfde blad een advertentie van *'Tradition'* (5A en 5B Shepherd Street – Mayfair – London W1 – England), waarin de Stadden-figuren (54 mm kits) van de *'Dutch Garde Grenadiers 1812'* werden aangeboden. Het betreft een grenadier, een officier en een tamboer. De prijs per stuk is £ 2,95.

9. Van ons lid de heer Van Steen ontving ik de eerste catalogus 1983 van Franz A. Taubert, 3388 Bad Harzburg 1, Postfach 128, getiteld *'Das preiswerte Buch'*. Hierin o.a.:
   - *'Sittengeschichte des I. und II. Weltkrieges'*, 2 delen, 1270 blz. met meer dan 1300 foto's. Kostte DM 198,-, nu voor DM 88,-.
   - *'Augenzeuge 1933-1945'* door H. Hubmann, fotodocument, 216 blz. met foto's. Kostte DM 48,-, nu voor DM 28,-.
   - *'Seemacht - von der Antike bis zur Gegenwart'* door Potter/Nimitz/Rohwer, 1200 blz., vele kaarten. Kostte DM 220,-, nu voor DM 49,80.

10. Het is lang geleden, dat ik voor onze leden-filatelisten 'n overzicht gaf van nieuwe postzegels met militaire motieven. Toch zijn er vele uitgekomen en ik zal proberen er 'n kort overzicht van te

geven.
- Joegoslavië, 1-9-82, Veertigste verjaardag van de Joegoslavische lucht- en zeemacht, 4 zegels met militaire luchtvaartuigen en -schepen.
- Cuba, 8-10-82, Slag bij het Yuroravijn 1967, 1 zegel met afb. Che Guevera.
- Egypte, 6-10-82, Elfde verjaardag van het oversteken van het Suezkanaal, 1 zegel met kaart en gedenkteken gevallenen.
- Kaapverdische eilanden, 15-4-82, Vrouwenorganisatie, 1 (van 3) zegel met vrouwelijke soldaten.
- Zuid-Korea, 15-10-82, Schilderijen van historische overwinningen (serie III), 2 zegels met zeeslag en veldslag.
- Sovjet Unie, 22-9-82, Oorlogsschepen uit de tweede wereldoorlog, 5 zegels met verschillende oorlogsschepen.
- Norfolk Eiland, 9-11-82, Militaire uniformen, 4 zegels met afbeeldingen vaandel en uniform van vier verschillende Engelse regimenten.
- Bolivia, 17-11-82, Dag van de Marine, 1 zegel met embleem en gezicht op Marinebasis Puerto Busch.
- India, 10-12-82, Vijftigste verjaardag van de Militaire Academie in Dehra-Dunb, 1 zegel.
- Jordanië, 14-11-82, Yarmoek-strijdkrachten, 5 zegels met bewapende militairen en 1 blok met embleem van de strijdkrachten.
- Libië, 11-82, Dertiende verjaardag van de September-revolutie, 7 zegels met verschillende militaire afbeeldingen van de strijdmacht.
- Peru, 26-10-82, Eeuwfeest van de Brena-campagne, 1 zegel met afbeelding Maarschalk Andres Caceres.
- Honduras, 11-82, Vijftigste verjaardag van de luchtmacht, 7 zegels met verschillende militaire vliegtuigen.
- Oman, 11-12-82, Dag van de strijdkrachten 1982, twee zegels met bereden troepen (o.a. pauken-paard).
- Sint Christoffel, 1-83, Militaire uniformen, serie II, verdere gegevens ontbreken nog.
- Venezuela, 23-12-82, Tweehonderdste geboortedag van Generaal José Francisco Bermudez, 1 zegel met portret van deze generaal.

P. van der BURG

Reactie op 'Nieuwe rangonderscheidingstekens(. . .)'

Zoals altijd lazen wij de bijdrage van de heer B.C. Cats, correspondent van de studieafdeling militaire emblemen, in het laatste nummer van Mars et Historia met bijzondere belangstelling. Wij bewonderen zijn kennis op dat gebied en wij plegen veelvuldig een beroep op die kennis te doen. De heer Cats kennende zal hij het ons niet euvel duiden dat een door hem in dat artikel gewekte suggestie en een in een noot aangehaalde mening van derden ons tot een korte reactie noopt. Uiteraard à titre personnel et sans rancune.

Met betrekking tot de nieuwe rangonderscheidingstekens voor militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier op de jas D.T. wordt opgemerkt dat daarbij het onderscheid tussen gouden en zilveren en tussen gele en witte chevrons is gehandhaafd. De heer Cats vraagt zich af of de verplaatsing van de chevrons naar de schouder geen goede aanleiding zou zijn geweest om dat verschil te laten vervallen, zoals men bij de verplaatsing van de officiersonderscheidingen in 1963 het verschil tussen gouden en zilveren sterren heeft afgeschaft.

Handhaving van traditie kan en mag natuurlijk nooit aanleiding zijn om praktische zinvolle ontwikkelingen tegen te gaan. Hoewel wij de verplaatsing van de randonderscheidingstekens eerst van de kraag en nu ook van de mouw naar de schouder betreuren, kunnen wij daar om die reden vrede mee hebben. Waarom in 1963 alle sterren goud moesten worden hebben wij echter nooit begrepen. Evenmin begrijpen wij waarom toen de traditionele balk, restant van de gouden of zilve-

ren kraag, moest worden vervangen door een oranjetak. Wij vragen ons onzerzijds dan ook af, gelukkig zijnde met de handhaving van de verschillende chevrons, of dit geen goede aanleiding zou kunnen zijn om de zilveren sterren en balken in ere te herstellen. Een correctie van het metaal van het petembleem zou daar goed bij passen.
In een noot vermeldt de heer Cats dat men zegt dat de zilveren rangonderscheidingstekens van de officieren van de Koninklijke Marechaussee hen teveel op officieren van de Rijkspolitie zouden doen lijken. Wij meenden dat de sterren en takken van de officieren van de Marechaussee tegenwoordig goudkleurig zijn omdat die in de gehele armee nu eenmaal zo zijn èn omdat zilveren sterren op een toen nog zilveren schouderbedekking slecht te onderscheiden zouden zijn. Onzes inziens was dat laatste probleem overigens, bijvoorbeeld met een donkere ondergrond, wel te ondervangen geweest. Zou echter de aangehaalde redenering wel juist zijn dan is daarmee het hek van de dam. De Rijkspolitie heeft zich na de oorlog de uniform van de Koninklijke Marechaussee aangemeten; dat kan voor de laatste toch geen reden zijn een ander uniform in te voeren. In dat geval zou de Marechaussee ook haar embleem van de zilverkleurige springende granaat moeten wijzigen. Dat embleem lijkt veel op dat van de Rijkspolitie, die het dan ook van de Marechaussee overnam. Traditioneel heeft de Rijkspolitie geen recht op dat embleem, het staatswapen zou een meer verantwoord embleem zijn geweest.

Als binnenkort een particuliere bewakingsdienst gouden chevrons op de schouder bij haar uniformen invoert, moet het leger dan voor de onderofficieren maar iets anders bedenken? Zo lang er geen doorslag gevende bezwaren zijn tegen handhaving van tradities moeten die ook worden gehandhaafd. In het verleden gemaakte fouten zijn geen excuus voor het maken van nieuwe. Wij zijn dan ook gelukkig met gouden, zilveren, gele en witte chevrons, zelfs op de schouder.

B.C. CATS

Een reactie op een reactie

Het gewaardeerde betoog van de heer Van der Burg neemt intussen niet weg dat:

A. in 1963 de rangonderscheidingstekens voor officieren, adjudantonderofficieren en daarmee gelijkgestelden naar de epauletten verhuizen, waarbij de zilverkleurige sterren, balken en stippen worden afgeschaft, om welke redenen dan ook;
B. in 1982[1] de rangonderscheidingstekens voor militairen beneden de rang van adjudant-onderofficier **eveneens** naar de epauletten verhuizen en daarbij de zilveren en witte chevrons, naast de gouden en gele, blijven gehandhaafd.

We wilden de lezers op deze inconsequentie wijzen en zijn evenals de heer Van der Burg een voorstander van elke zinvolle handhaving van militaire traditie en ceremoniëel.

1. op blz. 168, tweede kolom, 7e regel van onder dient men te lezen: 1 juni 1982 in plaats van 1983.

Naschrift redactie:
Verdere reacties verschijnen in het volgende nummer.

A.J. WEEKENSTROO

De rangonderscheidingstekens voor officieren der Koninklijke Marechaussee

Met belangstelling en waardering heb ik kennisgenomen van het artikel in Mars (Nov/dec. 1982) van ons lid B.C. Cats, over de invoering van de nieuwe rangonderscheidingstekens voor militairen beneden de rang van adjudant onderofficier. In 1983 verhuizen deze rangen van de bovenmouw naar de schouderbedekkingen van de uniformjassen. Schrijver stelt o.a., dat de lijn één kleur goud (zoals voor officieren in 1963 is ingevoerd), niet is doorgetrokken en vraagt zich af waarom indertijd dan de gouden en zilveren sterren voor officieren niet gehandhaafd zijn. Overigens vindt hij de uniformverandering

van 1983 de gelegenheid om alle rangen in goud c.q. geel in te voeren in overeenstemming met de kleur van het petembleem.
Zijn stelling zou een interessante discussie kunnen opleveren, maar daar gaat het mij niet om. Er schuilt een addertje in noot drie van zijn artikel, waarin staat: *'De Koninklijke Marechaussee hier buiten gelaten, daar zilveren of witte chevrons het beste bij een donkerblauw uniform en zilveren petembleem passen.*
Men zegt, dat zilveren rangonderscheidingstekens voor officieren der Koninklijke Marechaussee hen te veel op officieren van de Rijkspolitie zou doen lijken.'
Gelukkig stelt de schrijver *'Men zegt'*, dus ik neem aan, dat hij het fabeltje zelf niet gelooft. De gewraakte zinsnede wekt wel de indruk, dat voor de officieren der Koninklijke Marechaussee (KMAR) in 1955 bij de GT en in 1963 bij DT gouden sterren zijn ingevoerd, omdat zilveren hen te veel op officieren der Rijkspolitie zou doen lijken. De waarheid is echter, dat er in 1955 en 1963 voor de KMAR niets veranderde, aangezien de rangonderscheidingstekens voor officieren der KMAR reeds van 1814 af in goud zijn uitgevoerd. Van 1814-1869 kende men geen sterren en werden de rangen aangeduid door middel van strepen op de tongen der schouderbedekkingen. Aangezien de KMAROfficieren zilveren schouderbedekkingen hadden, werden de rangen voor de duidelijkheid in gouduitmonstering aangebracht. Op de gouden schouderbedekkingen van andere onderdelen trof men de rang in zilveren uitvoering aan. Zo ook voor de oorlog, waar men uitging van de kleur van de torsades van de kokarde van kepi of kolbak. Was de kokardetorsade van zilver zoals bij KMAR, dan waren de sterren van goud. Dezelfde lijn volgde men in 1946, toen men uitging van de kleur van de wapenonderscheidingstekens (baretgespen). In 1955 en 1963 doorbrak men de traditie en werd het petembleem voor alle wapens en dienstvakken m.u.v. de KMAR goudkleurig. De sterren, ook voor de KMAR waren van goudmetaal. Gezien het zilverkleurig petembleem van de KMAR zou het logisch zijn geweest om sterren van witmetaal bij het Wapen in te voeren. Zoals bekend, verhuisden echter in 1955 en 1963 de sterren van de kraag naar de schouderbedekking. Voor de KMAR leverde dit problemen op, aangezien de schouderbedekkingen als onderdeel van de nestel zilverkleurig waren. Voor de herkenbaarheid van de rang bleven derhalve de sterren voor de officieren van het Wapen in goud uitgevoerd. Hopelijk heeft mijn uiteenzetting het fabeltje m.b.t. de gelijkenis met de Rijkspolitie uit de wereld geholpen.

(De heer Weekenstroo is directeur van het Marechausseemuseum in Buren (Gld.)).

De volgende aflevering van ons orgaan zal een artikel bevatten van de heer H. Ringoir over de metalen in de uniformkunde.

J.v.H.

B.C. CATS, Studieafdeling Militaire Emblemen

NIEUWE EMBLEMEN

Dit jaar heeft de Nationale Reserve binnen de Koninklijke Landmacht de status van een zelfstandig korps gekregen: het Korps Nationale Reserve. Dientengevolge is in augustus 1982 aangevangen met de verstrekking van een eigen korpsonderscheidingsteken. Dit bestaat ten eerste uit een baretembleem, de bekende gotische W, waarop geplaatst het rijkswapen (schild met leeuw en Koninklijke Kroon, geflankeerd door heraldische leeuwen als schildhouders, alsmede een lint waarop in latijnse letters JE MAINTIENDRAI) en uit kraagemblemen met het rijkswapen.

De onderscheidingstekens zijn respectievelijk geplaatst op een rechthoekige ondergrond op de baret dan wel op de bekende vijfhoekige kraagpatten op de jas van het dagelijkse tenue. Ondergrond en patten uitgevoerd in de infanteriewapenkleur ponceau-

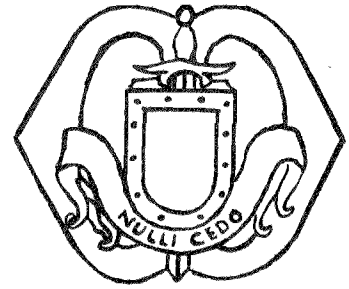

rood, aangezien het Korps Nationale Reserve een infanterietaak vervult. De emblemen zijn vervaardigd van zilverkleurig metaal, waarmee wordt gerefereerd aan de traditie, die teruggaat tot de schutterijen, die eveneens wit metalen uitmonsteringen voerden.
Het embleem zoals thans door het Korps Nationale Reserve wordt gedragen is niet geheel nieuw. Het werd, doch in goudkleurig metaal, reeds ingevoerd bij Ministeriële Beschikking van 9 november 1946 voor de Reserve Officieren Algemene Dienst. Dit embleem verviel op 30 januari 1951 toen de reserve-officieren voor algemene dienst de emblemen met Nederlandse leeuw (zoals ook gedragen bij de toenmalige Generale Staf) op een okergele ondergrond moesten dragen. Overigens verdwenen de laatste reserve-officieren voor Algemene Dienst in 1965 uit de organisatie.
Op de eerste foto die het nieuwe embleem voor het Korps Nationale Reserve aankondigde (Defensiekrant nr 48, dec. 1981) werd een embleem getoond dat was vervaardigd door het verchromen van het hierboven bedoelde oude Algemene Dienst embleem. Deze oude emblemen waren echter niet meer voldoende voorhanden, zodat tot een geheel nieuwe aanmaak werd overgegaan. Zodoende is het rijkswapen op het nieuwe embleem wat kleiner en compacter geworden, hetgeen voor de kraagemblemen beter in verhouding is met de afmetingen van de kraagpatten.
Het bekende infanterie-embleem algemeen met de spreuk *'Nulli Cedo'*, tot dusver voor de Nationale Reserve gebruikt, wordt thans nog slechts gedragen door opperofficieren van het Wapen der Infanterie, de leerlingen van de School Reserve Officieren en Kader Infanterie (SROKI) en de technische specialisten in opleiding bij de Techn. Spec. Opleidingscentra Noord en Zuid. Dit uiteraard omdat zij niet tot enig regiment der infanterie behoren.

Toen de Nationale Reserve ook nog het infanterie-embleem droeg, was zij door een eigen stoffen mouwembleem als zodanig te herkennen. Dit mouwembleem, voorstellende de letters N en R, uitgedrukt in de voor deze letters aangewezen figuren der internationale vlaggencode, en reeds bij Ministeriële Beschikking van 5 juni 1948 ingesteld, is thans vervallen. Het voorziet niet meer in een behoefte nu het Korps Nationale Reserve aan eigen baret- en kraagembleem herkenbaar is.

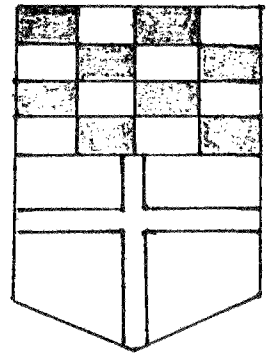

Toch blijft de rechter bovenmouw niet onbedekt, want aangezien het Korps Nationale Reserve onder het Nationaal Territioriaal Commando ressorteert is bepaald dat zij het mouw- of indelingsembleem van het NTC dienen te dragen. Vermoedelijk zal het oude Nationale Reserve mouwembleem nog wel geruime tijd te zien zijn op de groene halsdoek, en waar dit stoffen embleem - zij het niet officiëel - inmiddels een plaats heeft gekregen.
Sinds november 1946 zijn nu in totaal 55 baretemblemen verschenen, waarvan inmiddels 19 stuks zijn vervallen. Hierdoor dient het boekwerk *'De wapenemblemen van het Nederlandse leger'* door B.C. Cats en C. Coenders[1] van de volgende aanvullingen te worden voorzien:

- blz. 12: embleem vervallen per 1 januari 1975.
- blz. 13: embleem vervallen per 1 januari 1970.
- blz. 15: opnemen: Opleidingscentrum Officieren voor Speciale Diensten, (zie 'Mars et Historia' nr 6 - 1977 blz. 24).
- blz. 30: onder de 13e regel opnemen: Huzaren Prins van Oranje.
- blz. 42: opnemen: Militair Psychologische en Sociologische Dienst, (zie 'Mars et Historia' nr. 1 - 1979 blz. 23).
- blz. 47: embleem vervallen per 1 januari 1982.
- blz. 63: de 7e regel van onderen wijzigen in: Ordonnansofficieren.

OVERZICHT NAAMBANDJES NEDERLAND

In 'Mars et Historia' nr. 3 - 1982 blz. 84 werd het verschijnen van het overzicht *'Naambandjes Nederland'* aangekondigd. Na dit thans bestudeerd te hebben willen we er gaarne enige toelichting op geven. In de eerste plaats een **positieve**. Het is een goede zaak wanneer publicaties over Nederlandse militaire emblemen verschijnen, temeer daar publicaties over dit onderwerp schaars zijn. Het overzicht bevat een opgave van 600 korpsonderscheidingstekens of naamlinten bovenmouw, die in de periode 1944 (enigen zelfs daarvóór) tot 1963 (invoering tweekleurige veldtenue ten behoeve van de KL zijn vervaardigd, waarbij alle mogelijke en bekend zijnde variaties zijn vermeld. Ze zijn deels van rijkswege aangemaakt en in de kledingvoorschriften terug te vinden, deels zgn. *'buitenmodel'* en vervaardigd door ijverige fabrikanten in een tijd dat militairen graag hun uniform verfraaiden en dat door gebrek aan kennis betreffende het kledingvoorschrift hier niet al te zeer op werd gelet.

Het overzicht bevat een aantal kolommen, respectievelijk voor:
- de op het bandje voorkomende tekst; - de vorm van het bandje; - het gebruikte materiaal voor letters en ondergrond; - de wijze van vervaardigen. Het geheel voorafgegaan door een nummer, alsmede een cirkel die ingekleurd kan worden als men het betreffende bandje bezit.

Het overzicht is echter vatbaar voor een aantal verbeteringen, waarvan we de volgende willen noemen:

1. Indien de bandjes in alfabetische volgorde zouden zijn vermeld, zou dit zeker het gebruik van het overzicht waarvoor het is bedoeld - nl. als catalogus - ten goede komen.
2. Sommige bandjes vertonen afkortingen of initialen. Het consequent vermelden van de betekenissen in **voetnoten** is vooral voor de jongeren duidelijker. Een enkele maal is de betekenis tussen haakjes vermeld, doch achter de tekst, waardoor de indruk zou kunnen ontstaan dat ook deze tekst op het bandje zou voorkomen.
3. Verwerpelijk is natuurlijk dat aan een afkorting een verkeerde betekenis wordt toegekend. Zo is de betekenis van bandje nr. 489 Geneeskundige Dienst Koninklijke Landmacht en geen Gravendienst en van bandje nr. 459 Verbindingsafdeling en geen Verbindingsdienstafdeling.
4. Tenslotte is het jammer dat de volgnummers te dicht bij de aangegeven tekst van het bandje staan, hetgeen de duidelijkheid en het overzicht ongunstig beïnvloeden.

Ondanks genoemde tekortkomingen bevelen we het overzicht, zeker bij de verzamelaars van deze naambandjes, van harte aan. Voor de prijs van *f* 7,- overgemaakt op rekeningnummer 65.84.61.109 bij de NMB te Bussum tnv de Samenwerkende Militaria Verzamelaars, wordt U er de eigenaar van.

DE LANSIER

Vele verzamelaars hebben wel eens een bezoek gebracht aan het militariawinkeltje van de heer Wuysman, gestart indertijd onder de naam DE VERZAMELPIONIER en gevestigd in de Zeilmakerstraat 21 b te Rotterdam. Ongeveer tien jaar geleden veranderde hij de naam in DE LANSIER, maar daarna liep militaria terug en antiek en curiosa vierden hoogtij. De naam veranderde toen weer en het werd RARITEITENKABINET. Wie nu in zijn winkeltje komt zal begrijpen waarom de naam DE LANSIER weer is teruggekeerd. Veel militaria, in het bijzonder Nederlandse en buitenlandse emblemen en medailles zijn voorradig. Dit najaar verscheen tevens het eerste nummer van een door hem gratis verspreid tijdschriftje eveneens genaamd DE LANSIER. Het bevat artikelen van Nederlandse verzamelaars en - belangrijk - een aan-

vulling op het overzicht Naambandjes Nederland, t.w. 59 naambandjes KNIL, 41 naambandjes Koninklijke Marine en 18 naambandjes Koninklijke Luchtmacht. Wie het tijdschriftje in zijn bezit wil hebben zal een bezoek moeten brengen aan de winkel, die dinsdag, donderdag en vrijdag is geopend van 13.30 tot 18.00 uur en zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur.

1. Verkrijgbaar bij Uw afdelingscorrespondent, prijs *f* 17,50 plus verzendkosten.

K. SIERKSMA, Studieafdeling Vaandels en Standaarden

Wapens, vlaggen en onderscheidingsvlaggen

Het secretariaat van de Hoge Raad van Adel heeft medio februari 1983 een 8 pagina's grote overdruk uit het maandblad 'De Nederlandsche Leeuw' (1982, kol. 468-474) het licht doen zien met een hoogst nuttig overzicht.
De secretaris van bedoend Hoog College van Staat heeft namelijk eens alle gegevens bijeengebracht (zonder op details in te gaan) inzake A. Het vaststellen van wapens, vlaggen, onderscheidingsvlaggen en commandovlaggen; en B. de Bescherming van wapens, vlaggen en onderscheidingsvlaggen.
O.a. in samenwerking met ondergetekende werden alle data en nummers van officiële Besluiten sedert 1814 verzameld en voorzien van een korte omschrijving. Een en ander is gedaan *'ter kennisneming voor geïnteresseerden en om reacties uit te lokken.'* Laatstbedoelde zinsnede slaat uiteraard op de mogelijkheid dat er misschien nog méér is te melden dan nu reeds werd bijeengebracht (57 vlagbesluiten!). Zo mogen wij op de omissie wijzen van het niet vermelden van de Beschikking nr 297.629/42 van 3 juli 1969, waarbij de Minister van Defensie een Rampenbrigade instelde, die bij Beschikking nr 597.629/92 van 9 oktober een onderscheidingsvlag kreeg toegewezen.
Verrassend voor velen zal het zijn, te lezen dat de Commissarissen der Koningin in de provincies (op hun auto's) vlagvoerend zijn sedert de secretaris-generaal van Binnenlandse zaken in 1918 (op initiatief van ZKH Prins Hendrik) aan een ieder van hen een vlag (volgens het provinciewapen) toezond. De vlag voor de Groninger Commissaris is inmiddels onbruikbaar geworden omdat de *'Ommelander kwartieren'* in het provinciewapen sedert 1947 werden gewijzigd (de traditie van 11 rode harten op blauw, met er tussenin drie schuine balken van zilver, werd *'verbeterd'* naar 11 rode harten op zilver en daar tussenin drie schuine blauwe balken). En ook zijn sedert ongeveer 1955 de meeste CdK's overgegaan op het gebruiken van de provincie- of nationale (Friese) vlaggen (. . . in zoverre zij althans nog vlagvoerend zich willen vertonen . . .).

De Afdelingscorrespondent (13) Vaandels en Standaarden meldt, naar aanleiding van bericht nr. 8 op bladzijde 5 (M et H XVII, nr 1 - jan/feb.):
'Nieuwe standaard op Paleis Soestdijk'.
Het bericht dat in het dagblad *'De Gooi- en Eemlander'* op 24/11/1982 werd gelanceerd inzake een nieuwe standaard, opgemerkt op het paleis, bewoond door HHKKHH Prinses Juliana en Prins Bernhard, is - zoals zovele van dergelijke krantenberichten - volkomen misleidend en foutief. De juiste gegevens zijn aldus:

1. Geen van de leden van ons koninklijk huis heeft een *'standaard'*; dit is een benaming van de zogenaamde spraakmakende gemeente voor een *'onderscheidingsvlag'*.
2. Prinses Juliana voert voor zich een onderscheidingsvlag, verleend bij KB nr 39 van 8/11/1909 (Stb. 358);
3. Prins Bernhard voert voor zich een onderscheidingsvlag, verleend bij KB nr 115 van 18/6/1937 (Stb. 4).
4. Voor gebruik in aanwezigheid tegelijkertijd van HHKKHH bestaat een onderscheidingsvlag, niet vastgesteld bij Koninklijk Besluit (en dus niet onder ministeriële verantwoordelijkheid; wat derhalve wil zeggen dat aan deze vlag geen militaire eerbewijzen behoeven te worden gebracht). De vlag voor HHKKHH Prinses Juliana en Prins Bernhard (die bij beider aanwezigheid wordt gehesen op paleis,

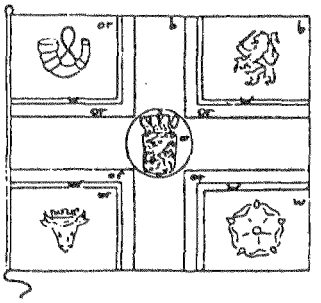

Globale schets van de gemeenschappelijke onderscheidingsvlag voor HHKKHH Prinses Juliana en Prins Bernhard.
Koninklijke Beschikking 23/02/1981.

voer- en/of vaartuigen) is een vlag - voor het eerst in de parlementaire geschiedenis van het Koninkrijk, maar conform de grondwettelijke bepalingen dat het staatshoofd de aangelegenheden van Zijn Huis regelt - vastgesteld bij Koninklijke **Beschikking** nr 1 van 23 februari 1981 door HM Koningin Beatrix der Nederlanden. Met de uitvoering van deze Beschikking is - conform het hiervoor gestelde - belast de Grootmeester van het Koninklijk Huis; afschrift van de Beschikking is dan ook niet gezonden aan de Regering of enig Minister!

5. Koninklijke Besluiten inzake vlaggen enz. zijn altijd begeleid van een desbetreffende afbeelding, die (o.a.) dan in het Staatsblad wordt gepubliceerd. De Koninklijke Beschikking is niet begeleid van een afbeelding; tot nu toe (februari 1983) zijn ook geen afbeeldingen ter beschikking gesteld van derden.
6. De Koninklijke Beschikking geeft de volgende beschrijving van de vlag, volgens de regels van de banistiek (door ondergetekende, in overleg met de secretaris van de Hoge Raad van Adel, voor Nederlands gebruik opgesteld, in navolging van internationaal gebruikelijke regels!):
Gevierendeeld, door een blauw kruis (armdikte = 1/5 vlaghoogte) over het midden, van oranje beladen met een blauwe, wit beslagen, geopende en gemonde, rood gevoerde en gesnoerde jachthoorn; blauw beladen met de leeuw uit het koninklijk wapen; wit beladen met een rode, geel getopte en gepunte roos; en oranje beladen met een zwarte aanziende, wit gehoornde en rood getongde, geel gekroonde (drie bladen en twee parels) stierekop; op het midden een oranje schijf (middellijn = 9/20 vlaghoogte) beladen met het gekroonde koninklijk wapen; de kruisarmen uitwendig oranje gezoomd (zoomdikte = 1/20 vlaghoogte), tegen de oranje en blauwe kwartieren afgezet met een smalle witte lijst.

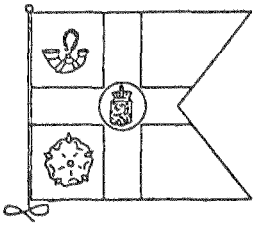

Schets van de onderscheidingsvlag voor HHKKHH de prinsessen Irene, Margriet en Christina.
Koninklijke Besluiten 10/11/1955 en 5/9/1960.

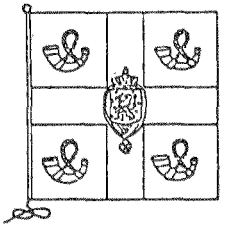

Schets van de vlag van HM de Koningin.
Koninklijk Besluit 27/08/1908.

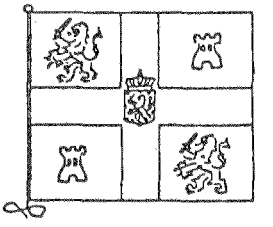

Schets van de onderscheidingsvlag van ZKH prins Claus.
Koninklijk Besluit 16/02/1966.

Collega-correspondent J. Albarda (22) heeft - waarschijnlijk door hem niet verwacht - met het toezenden van zijn krantenknipsel aan de 'verzamelaar' voor de rubriek 'Militariade' de gelegenheid opgeroepen ook voor de leden van onze vereniging de ten dezen nogal eens verwaarloosde puntjes weer goed op de i te zetten!

C.H. KUIPER

De Stichting Militaire Traditie 'Si vis pacem para bellum'

De Stichting Militaire Traditie *'Si vis pacem para bellum'* stelt zich ten doel belangstelling te kweken en te bewaren voor het Nederlandse Leger, haar geschiedenis en tradities, zolang zij als zelfstandige eenheid heeft geopereerd en geen deel uitmaakt van een verdragsorganisatie. Zij doet dat door het permanent exposeren van uniformen, uitrustingsstukken, documentatie etc. beperkt tot 1945. De periode daarna is minder interessant, omdat er een groot aantal tradities verdwijnen. Men denke aan het onderscheid dat vroeger bestond tussen beredenen en onberedenen. Ook de vroeger op de kraag geplaatste rangonderscheidingen - een echt Nederlandse aangelegenheid - zijn naar de schouderpassant verplaatst. De voor de hoofd-officieren achter de sterren geplaatste balken, die de met goud-galon bedekte kraag vervingen, zijn veranderd in een tak-motief en hebben traditioneel geen enkele betekenis.

De Stichting is een gevolg van een verzameling Nederlandse Militaria, die haar huidige voorzitter op 14 mei 1940 aanlegde, toen hij getuige was van de immense vuurzee die op het Malieveld in Den Haag woedde. Gedesillusioneerde Nederlandse militairen verbrandden hun complete uitrustingen om ze maar niet in Duitse handen te laten vallen. In de oorlogsjaren verzamelde hij Duitse militaire stukken en na de Duitse capitulatie kwamen daar Engelse, Amerikaanse en Canadese stukken bij. Toen bleek hoe rijk onze strijdkrachten zijn geweest in haar uniformering is het besluit gevallen alle buitenlandse stukken voor Nederlandse te ruilen. Dat was enkele jaren geleden niet zo moeilijk. Heden ten dage is het weer andersom. Het uniformen-kabinet (zoals wij het noemen) beslaat een oppervlakte van ca. 127 vierkante meter. Daar wij geen uniformen achter glas o.i.d. geplaatst hebben is bezichtiging alleen mogelijk op afspraak. Het kabinet stelt 46 complete uniformen tentoon, waaronder het ceremoniëel tenue van een eerste luitenant van het voormalig Korps Rijdende Artillerie. Een hoogstandje van de Nederlandse uniformkleermakerij. (Zie bijgaande illustratie). In de collectie bevindt zich ook een aantal tenuen van het KNIL.

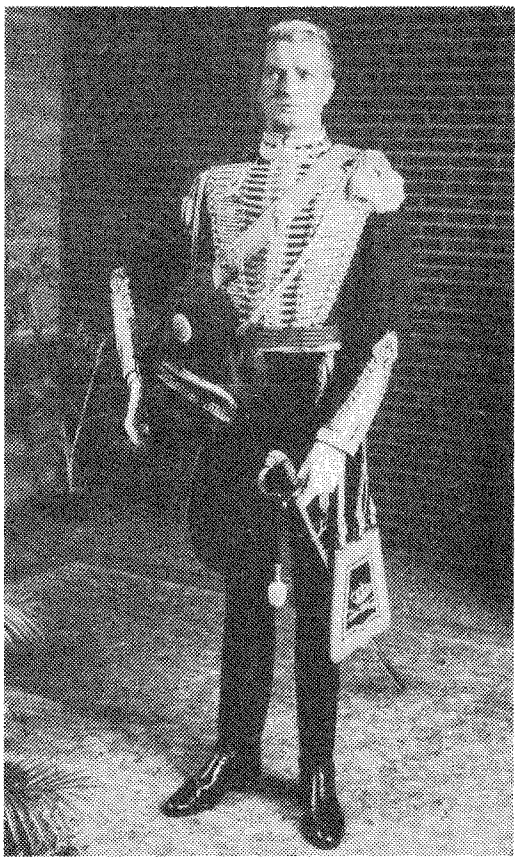

Eerste luitenant Korps Rijdense Artillerie in het ceremonieel tenue tot 1940. Het afgebeelde uniform is gedragen door jhr. mr. A.H.S. van der Wijck. (Foto afkomstig uit collectie van de auteur)

Het uniform-kabinet is gevestigd: Dorpsstraat 33, 6678 BE Oosterhout (bij Nijmegen), telefonisch bereikbaar onder 08818-1566 (b.g.g. 1598).

MILITAIRE GEDENKTEKENS (12)

199. **Bankbiljet.** Het bankbiljet van 100 gulden vertoonde een afbeelding van onze zeeheld Michiel Adriaensz de Ruyter (geb. te Vlissingen 24-3-1607, overleden in de baai van Syracuse 29-4-1676). Helaas is dit vervangen door een biljet met een afbeelding van een watersnip en een poelsnip.

200. **Bennebroek.** Terrein service flat 'Huize te Bennebroek', aan de zijde van de Binnenweg, tegenover de Prot. kerk. Zuiltje met opschrift:
'Ter herinnering aan het bezoek van H.M. Koningin Wilhelmina aan het bivak van het Instructiebataljon uit Kampen.
11 augustus 1916.'
(Bron: Dhr. F. Einthoven).

201. **Bergen N.H.** Aan de Russenweg een Russenmonument bestaande uit een groot kruis ter ere van de Russische troepen die daar in 1799 door de Fransen verslagen werden tesamen met Engelse eenheden. (Bron: Reisboek voor Nederland. Uitg. ANWB, 1965).

202. **Bergen N.H.** Ruïne kerkje door brand verwoest, waarschijnlijk op aanstichting van Sonoy, de Alkmaarse Geuzen Commandant. Het koor werd eind 16e eeuw herbouwd; in de noorderkapel de grafkelder van de Heren van Nassau-Bergen (Bron: Reisboek voor Nederland. Uitg. ANWB, 1965).

203. **Bergen op Zoom.** Oude kanonloop op rolpaard. Op een tap No 12/2820, op de andere tap: VC 1834.

204. **Bergum.** Gem. Tietjerksteradeel. Kruiskerk en Herv. begraafplaats. Op de begraafplaats een monument van gele steen en muur van rode steen met bloembakken en gedenksteen. Daarvoor vijf oorlogsgraven. Ontworpen en gemaakt door de Dienst Gem. werken. Onthuld: 14-4-1949. De graven zijn van de bemanning van een vliegtuig behorende tot het 78e squadron van de R.A.F. No. 4 Group. Zij werden van 6 op 7 september 1941 boven Bergum neergeschoten, Sergeant-Wireless Operator/Airgunner Geoffrey Carman, Royal New Zeeland Air Force - Sergeant David Victor Logan, Royal Australian Air Force - Sergeant Pilot Cyril Vincent Matheson, R.A.F. - Sergeant Wireless operator/Airgunner Charles James Storer, R.A.F. - Pilot Officer Francis Bernard Thorpe, R.A.F. In de kerk een plaquette met de wapens van de R.A.F. en van het 78e squadron. Tekst:
'In proud and loving memory of Pilot officer F.B. Thorpe, R.A.F.V.R. and his commonwealth crew who gave their lives, september 6-7th. This tablet and the chandelier are given in gratitude to the people of Bergum who have honoured and tended their resting place.'
Maker: Chris Fokma uit Leeuwarden. Onthuld: 2-4-1967 door de vader van commandant Thorpe. Deze familie schonk aan de kerk een kroonluchter, vervaardigd door Brink en Van Keulen in Haarlem (Bron: Reitsma 195).

205. **Bergum.** Gem. Tietjerksteradeel. Straatnaambordje G.W. Navislaan. Hij was verbindingsman van het Nat. Steunfonds en lid van de verzetsgroep Jan Evenhuis te Leeuwarden. Na diens arrestatie dook Navis onder in Putten. Na een aanslag op een Duitse auto met twee officieren en twee korporaals werden alle mannen uit Putten naar Duitsland op transport gesteld. Hiervan keerden 540 niet terug. Gerrit Willem Navis overleed op 15-12-1944 te Ladelund (Bron: Reitsma 198).

206. **Berlikum.** Gem. Menaldumadeel. Ver. Geb. Geref. Kerk.
Tekening ter nagedachtenis aan Sijbren Lautenbach, met gedicht:
Tsjin 't brût geweld
Syn libbe stelt
Troch fijans woede
Yn Gods hoede.
Tekenaar: Jan Hallema. Aangeboden: 15-2-1950 door oud-leden Jongelingsvereniging en medewerkers van de L.O.

Lautenbach, geb. 5-11-1919 medewerker L.O. Toen de Duitsers hem zochten ging hij naar Den Haag en zette zijn illegaal werk in die stad en in het Westland voort. Op 9-8-'44 werd hij in Delft door een NSB politieman in de rug geschoten. De wond was niet ernstig. Via Vught, Sachsenhausen, Neuengamme kwam hij in Bergen-Belsen, waar hij op 25-4-1945 stierf (Bron: Reitsma 243).

207. **Birdaard.** Gem. Dantumadeel. Aan de Hoofdweg. Gedenkteken. Tekst:

1940 1945
TER GEDACHTENIS
aan onze dorpsgenoten
die niet terugkeerden
uit de Duitse terreur
Ds. R.H. Kuipers
K. Westra
C. Spijksma
van de inwoners
Birdaard - Wanswerd.

Ds. Kuipers, geb. 14-1-1905 te Den Haag. Was een van de leiders van de L.O. In gevangenschap via Groningen, Neugengamme naar Lubeck, alwaar hij overleed op 28-4-1945. Naar hem is een straat genoemd in een gedeelte van Birdaard, dat in de Gemeente Ferwerderadeel ligt.
Klaas Westra, geb. 5-12-1891 te Anjum. Was opperwachtmeester bij de politie en was actief in de illegaliteit. Gevangen genomen 28-10-1943 in Westerbork, via Vught naar Dachau, overleed 20-2-1945. Zie ook bij Ferwerd.
Coenraad Spijkstra, geb. 28-1-1926 in Wanswerd. Op transport gesteld op 9-1-1945 en te werk gesteld in Duitsland. Hij overleed 31-3-1945 in kamp 'Scharzeweg' aan longontsteking.
(Bron: Reitsma 46).

L.L. von MÜNCHING

Twee Nederlandse kanaalboten bij de Britse Marine: De avonturen van de motorschepen 'Koningin Emma' en 'Prinses Beatrix'

Tal van Nederlandse koopvaardijschepen hebben tijdens de afgelopen oorlog dienst gedaan bij de Koninklijke Marine en enkele eenheden deden zelfs dienst bij de Britse marine. De bekendste hiervan waren zonder twijfel de moderne motorschepen *'Koningin Emma'* en *'Prinses Beatrix'* van de Stoomvaart Maatschappij Zeeland. Zij voeren onder de Red Ensign en kwamen na de oorlog dus niet in aanmerking om te worden onderscheiden met de Koninklijke Vermelding bij Dagorder. Toch behoorden zij zonder twijfel tot de succesvolste Nederlandse koopvaardijschepen in de tweede wereldoorlog en dan doen wij niets tekort aan de verrichtingen van de overige handelsschepen.

Deze beide schepen werden eind december 1937 besteld door de Stoomvaart Mij Zeeland, Koninklijke Nederlandsche Postvaart N.V. bij de Koninklijke Maatschappij De Schelde te Vlissingen en nadat de beide kamers der Staten-Generaal zich hiermede akkoord hadden verklaard. De staat bezat toen namelijk een pakket aandelen ter waarde van één miljoen gulden en was dus medeaandeelhouder. Als eerste van de beide schepen liep de *'Koningin Emma'* op 14 januari 1939 van stapel; de doop werd verricht door H.M. Koningin Wilhelmina. Ruim twee maanden daarna, op 25 maart 1939, verliet de *'Prinses Beatrix'* de helling; ditmaal werd de doopceremonie verricht door Z.K.H. Prins Bernhard. De *'Koningin Emma'* kwam als eerste gereed; op 19 mei hield dit schip de officiële proeftocht, waarbij het aan de rederij werd overgedragen. Tijdens deze tocht werd een snelheid bereikt van 24,5 mijl of 1,5 mijl meer dan contractueel was overeengekomen. Op 24 juni volgde het zusterschip *'Prinses Beatrix'*. Met een bruto inhoud van 4.135 ton

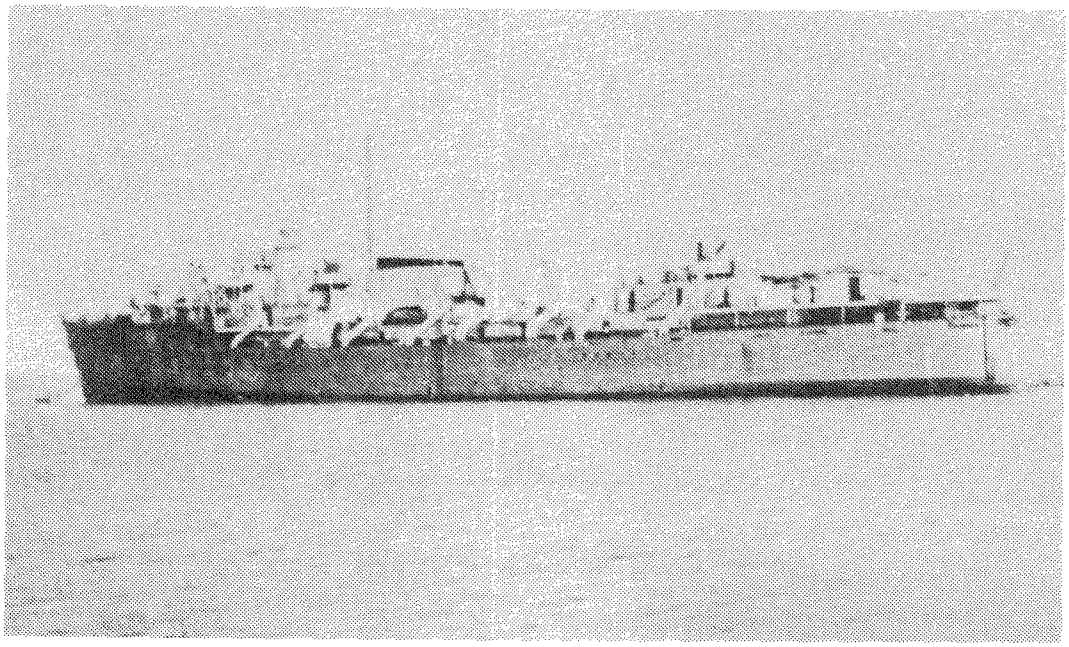

HMS 'Queen Emma' als 'assault ship' in gebruik bij de opleiding van Engelse commandotroepen in Schotland. De landingsvaartuigen zijn van boord; men ziet dus de lege davits.
(Foto afkomstig uit de collectie van de auteur)

behoorden deze beide nieuwe Nederlandse schepen tot de grootste en snelste kanaalboten ter wereld. Zij werden voortgestuwd door twee stel enkelwerkende 2-tact Sulzer-dieselmotoren met een gezamenlijk vermogen van 12.500 apk. Het maximum-aantal passagiers dat per reis kon worden vervoerd, bedroeg 1800. Tevens waren het de snelste motorschepen ter wereld, doch dit record stond slechts kort op hun naam, want in juli 1939 kwam de nieuwe *'Oranje'* van de Stoomvaart Maatschappij Nederland gereed en bracht het record op haar naam met een snelheid van 26,3 mijl.
Op 4 juni 1939 vertrok de *'Koningin Emma'* voor de eerste reis van Vlissingen naar Harwich en een maand daarna, op 3 juli, werd de *'Prinses Beatrix'* in gebruik genomen. Lang zou de Stoomvaart Maatschappij Zeeland niet van haar nieuwe aanwinsten kunnen profiteren, want op 3 september 1939 verklaarden Engeland en Frankrijk zich in staat van oorlog met het Duitse rijk, nadat Duitse troepen twee dagen daarvoor de Poolse grens waren overgetrokken. Op die dag werd de dienst op Harwich hervat met twee van de oude stoomschepen, doch ook dit duurde slechts kort, want de éne Britse haven na de andere werd voor de burgerscheepvaart gesloten en de beide nieuwe aanwinsten moesten te Vlissingen worden opgelegd, terwijl zij nog maar nauwelijks waren 'ingelopen'.
Hoewel de vijand op de 10e mei 1940 begon met het leggen van magnetische mijnen voor de grote Nederlandse havens, konden de beide nieuwe motorschepen op de avond van de eerste oorlogsdag via Cadzand en het lichtschip 'Wandelaer' naar de Duins ontsnappen en op 15 mei kwamen zij te Londen aan. Nadat zij daar van een degaussing-installatie waren voorzien werden beide schepen door het Ministry of Shipping (later Ministry of War Transport) gecharterd en kregen tot taak de in Engeland aanwezige Franse troepen naar hun land terug te brengen en op de thuisreis Britse troepen uit Frankrijk te repatriëren. Naast de eigen bemanning werd een detachement van de Koninklijke Marine aan boord geplaatst, want zij hadden niets anders dan een kernbemanning aan boord. Tussen 29 mei en medio juni werd een aantal reizen gemaakt naar Franse havens; op één van de thuisreizen brachten zij onder meer eenheden van de Koninklijke Marechaussee naar Engelang over. Na afloop van deze operatie werd in konvooi, en onder escorte van Britse

oorlogsschepen een reis gemaakt rond IJsland voor het overbrengen van Britse troepen naar dit eiland.
Ondertussen was in Engeland, direct na de val van Frankrijk, een aanvang gemaakt met de opleiding van commandotroepen. Deze werden speciaal getraind voor het uitvoeren van raids op de kusten van het door Duitsland bezette deel van West Europa. Tot de schepen, die voor deze speciale taak werden ingericht, behoorden enkele snelle kanaalboten, doch alvorens zij voor hun nieuwe taak geschikt waren, moesten zij ingrijpend worden verbouwd. Beide schepen ondergingen deze verbouwing op de bekende werf van Harland & Wolff te Belfast. In plaats van de gewone sloepen kregen zij nu 6 LCA's en 2 LCM's aan boord, alsmede accomodatie voor 450 man commandotroepen. Zij werden bewapend met twee kanons van 12 cm en twee mitrailleurs van 40 mm, alsmede met enkele van kleiner kaliber. Op 14 januari 1941 werd het in HMS *'Queen Emma'* herdoopte schip door Commander C.A. Kershaw, RN in dienst gesteld; acht dagen daar na volgde HMS *'Princess Beatrix'*. Zij liepen nu te boek als *'assault ships'*, later werden zij geclassificeerd als Landing Ship Infantry (Medium).
Nadat beide schepen in de Schotse wateren enige tijd hadden geoefend met pas-opgeleide commandotroepen, werd begin maart besloten een raid uit te voeren op de Lofoten in Noord-Noorwegen (Operatie 'Claymore'). Beide schepen kregen elk 350 man aan boord en zij werden beschermd door een 'marine striking force', bestaande uit vijf torpedobootjagers onder bevel van Captain Clifford Caslon, RN. De landing was voor de Duitsers een volkomen verrassing; er werd practisch geen tegenstand ondervonden tot de troepen aan wal waren. De gestelde doelen werden bereikt en vernield, terwijl de jagers zich bezig hielden met het tot zinken brengen van enkele Duitse koopvaarders en patrouillevaartuigen. Met 213 Duitse krijgsgevangenen en 314 Noorse vrijwilligers keerden zij op 6 maart te Scapa Flow terug. Daarna werden zij weer ingezet bij de opleiding van commandotroepen.
In de herfst van 1941 werd besloten beide schepen naar Freetown te zenden om zich te voegen bij de strijdmacht die bestemd was voor het uitvoeren van Operatie 'Pilgrim', de bezetting van de Canarische eilanden. Het werd namelijk niet onmogelijk geacht, dat de Duitsers Gibraltar zouden bezetten en in dat geval vormden deze eilanden het enige alternatief van waaruit de gealliëerden de westelijke toegang tot de Middellandse zee konden beheersen en de uiterst belangrijke handelsroute via Kaap de Goede Hoop.
Op 5 oktober 1941 kwamen beide schepen te Freetown aan en reeds een maand later werd hun hulp ingeroepen. De Britse zware kruiser HMS *'Devonshire'* bracht de Duitse hulpkruiser *'Atlantis'* tot zinken en enkele dagen daarna onderschepte HMS *'Dorsetshire'* het Duitse voorraadschip *'Python'*. Van beide schepen werden de bemanningen vrijwel voltallig gered door naderbij geroepen Duitse en Italiaanse onderzeeboten, doch aangezien zij zich niet ver van Ascension bevonden, bestond de mogelijkheid dat de Duitsers een poging zouden doen dit eiland te bezetten, want er bevond zich slechts een klein garnizoen op dit eiland.
Toen beide schepen naar dit eiland onderweg waren, kwam echter het bericht dat de Duitsers op weg waren naar Bordeaux en het gevaar voor het eilandje was geweken. Op 14 februari 1942 keerden zij weer naar Engeland terug en arriveerden tegen het eind van die maand te Greenock.
In mei 1942 had een operatie plaats, waarover nooit iets is gepubliceerd, omdat het een volkomen fiasco werd. Het doel van deze operatie was een kortstondige aanval op de stad Bayonne aan de Golf van Biskaje. De troepen werden aan boord genomen, nadat beide schepen waren gecamoufleerd als een paar neutrale Spaanse kustvaarders. Op het eerste deel van de reis werden zij geëscorteerd door enkele jagers van de *'Hunt'*-klasse, doch in de Golf van Biskaje verwijderden zij zich om geen achterdocht te wekken. Hoewel men de landing grondig had voorbereid en alles 'klikte', had men één facet over het hoofd gezien: voor de kust stond een dusdanige branding, dat de landingsvaartuigen onmogelijk de kust konden bereiken. Na enkele uren vergeefs voor de kust te hebben gekruist, moest het plan worden opgegeven. Drie maanden later werden beide schepen opnieuw ingezet, ditmaal voor een raid op Dieppe aan de Kanaalkust (Operatie *'Jubilee'*). De landing had plaats op 19 augustus en

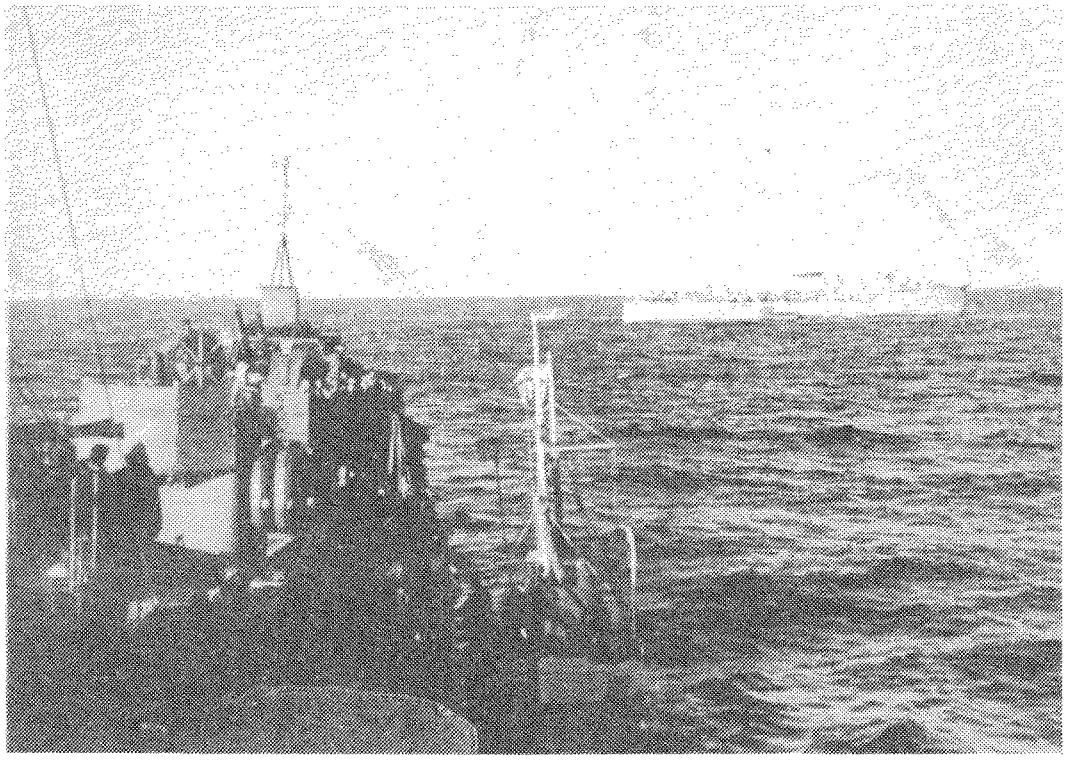

HMS 'Princess Beatrix' in de Noorse wateren tijdens Operatie 'Claymore' in maart 1941. Op de voorgrond één van de Britse torpedobootjagers, die tot de dekkingsstrijdmacht behoorde.
(Foto afkomstig van de Afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf)

hoewel een aantal van de gestelde doelen werd bereikt, waren de verliezen onder de commando's ontstellend groot. Het element verrassing was namelijk verloren gegaan, omdat men in het Kanaal onverwacht op een Duits konvooi stiet en dit de kustverdediging had gealarmeerd.

Na terugkeer van deze operatie werden beide schepen weer ingezet bij de opleiding van de commandotroepen in Schotland. Dit duurde evenwel niet zó héél lang, want de plannen waren in voorbereiding voor Operatie *'Torch'*, de eerste grote offensieve amfibische operatie van de geallieerden, die op de Noordafrikaanse kust zou worden uitgevoerd. Eind oktober gingen beide schepen in konvooi K.M.F.1, het eerste snelle Torch-konvooi, behorend tot de Centre Naval Task force met de 6e Amerikaanse infanterie-brigade aan boord, naar Oran. Nadat de landing met succes was uitgevoerd, werd besloten dat deze beide snelle schepen aanvankelijk in het westelijk deel van de Middellandse zee zouden blijven. Maanden achtereen voeren zij hier, weldra tezamen met de Britse kanaalboten *'Royal Scotsman'* en *'Royal Ulsterman'* in het zogenaamde *'Moonlight squadron'*, dat dienst deed bij de bevoorrading van Amerikaanse troepen in Tunesië. En aangezien deze reizen in verband met de Duitse luchtaanvallen uitsluitend tijdens de nachtelijke uren plaats vonden, kreeg het squadron deze toepasselijke naam. Na afloop van deze periode nam HMS *'Queen Emma'* nog deel aan de verovering van Pantellaria (11 juni 1943). De volgende actie waaraan de beide LSI's deelnamen was Operatie *'Husky'*, de grote aanval op Sicilië. Beide schepen werden ingedeeld bij Force B en voeren in konvooi S.B.F.1. Aan boord bevonden zich Britse troepen van de 51e Highland division. Hierbij beliep de *'Queen Emma'* schade door een Duitse luchtaanval, waardoor de snelheid tot 15 mijl werd gereduceerd. Daarna werd zij nog enige tijd gebruikt als normaal troepentransportschip en escorteerde onder meer

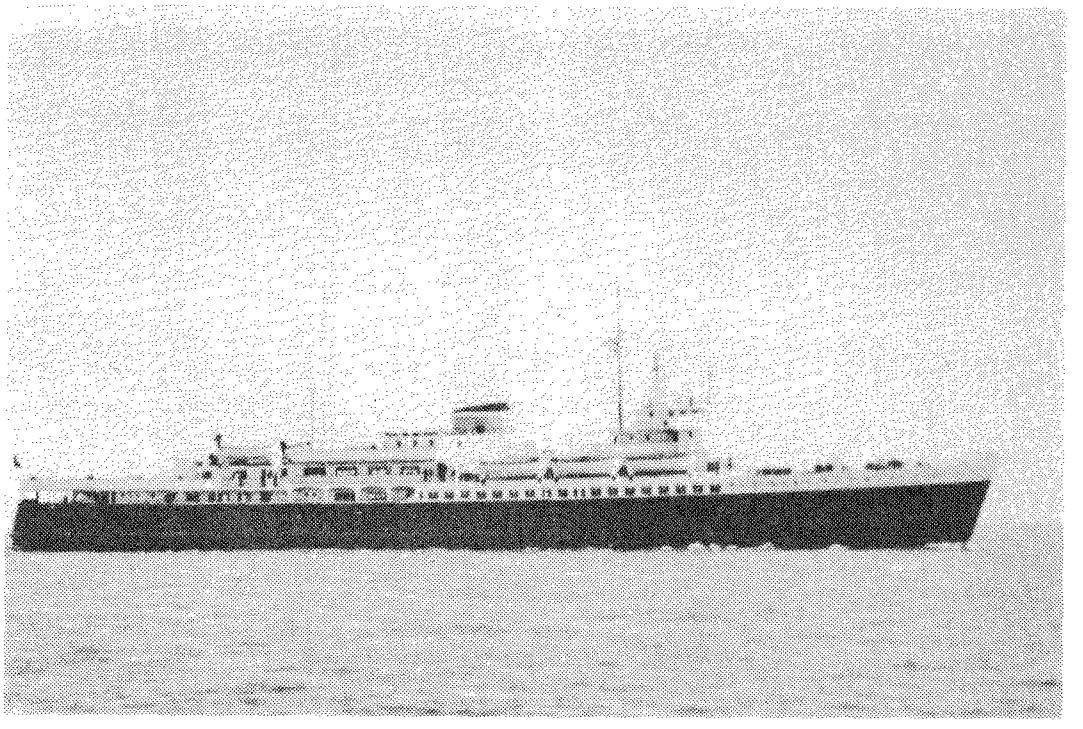

De 'Koningin Emma' na de oorlog

eenheden van de Italiaanse vloot, die zich na de capitulatie naar Malta begaven. Daarna keerde het schip naar Engeland terug voor herstel van de schade en arriveerde 27 oktober 1943 op de Clyde.

HMS *'Princess Beatrix'* vertoefde nog enige tijd in de blauwe wateren van de Middellandse zee; het nam nog deel aan Operatie *'Blackcock'* bij Kaap Scarletta en vervolgens bij de aanvoer van troepen naar Salerno. Na de capitulatie van Italië werden grote aantallen geallieerde soldaten van Noord-Afrika naar Zuid-italiaanse havens overgebracht. Op 29 december werd nog een commando-raid uitgevoerd bij de Gariglianorivier en vervolgens kwam Operatie *'Shingle'* (de landing bij Anzio) aan de beurt.

Toen waren de motoren van de *'Princess Beatrix'* toe aan een grote onderhoudsbeurt en dit had plaats in Ferryville in Tunis. Na afloop daarvan werd nog deel genomen aan de bezetting van Corsica. Toen ging de reis weer naar de Adriatische zee met Franse en Poolse troepen. Nadat deze reizen waren voltooid, werd HMS *'Princess Beatrix'* ingeschakeld bij Operatie *'Dragoon'*, de grote geallieerde landing in Zuid-Frankrijk, waarbij het Nederlandse schip Franse troepen onder kolonel Bouvet aan boord kreeg. Pas toen deze operatie tot een goed einde was gebracht, mocht de *'Princess Beatrix'* thuisvaren: op 1 september 1944 was zij op de Clyde terug. Gedurende het tijdvak dat het schip in de Middellandse zee werden 42.755 mijl afgelegd en werden 26.142 man troepen vervoerd, waaronder grote aantallen krijgsgevangenen.

Intussen had men in Engeland de *'Queen Emma'* gereed gemaakt om deel te nemen aan de invasie van Normandië, Operatie *'Overlord'*. De *'Queen Emma'* werd ingedeeld bij de Transport Group van de Western Naval Task Force onder bevel van de Amerikaanse schout bij nacht E. Chandler. Tezamen met het stoomschip *'Mecklenburg'* van dezelfde maatschappij - door de Engelsen spoedig *'The fighting Meck'* genaamd - werden regelmatig troepen over het Kanaal vervoerd. Tijdens de kerstdagen van het jaar 1944 had nog een opwindende actie plaats, toen, tezamen met de voormalige Belgische kanaalboot HMS *'Princess Astrid'*, de Britse Zesde luchtlandings-

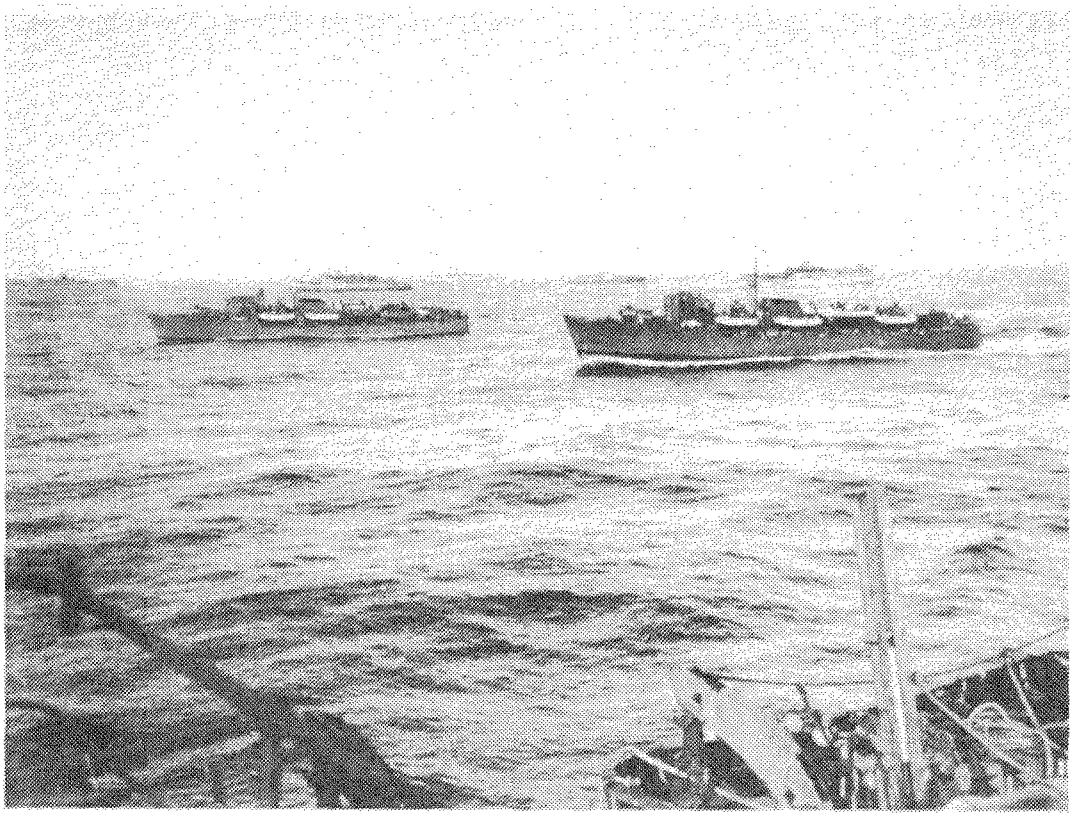

Beide schepen namen deel aan Operatie 'Torch' begin november 1942, de eerste grote offensieve geallieerde landing op de Noordafrikaanse kust.
(Foto afkomstig van de Afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf)

divisie in recordtijd van Engeland naar Calais werd overgebracht, om het laatste Duitse offensief in de Ardennen, tot staan te brengen. In totaal maakte HMS *'Queen Emma'* 43 reizen over het Kanaal, waarbij ongeveer 20.000 mijl werd afgelegd en ongeveer 30.000 man troepen werden vervoerd.

Terwijl dit schip zich verdienstelijk had gemaakt door een belangrijke bijdrage te leveren aan het vervoer van troepen over het Kanaal, had men de *'Princes Beatrix'* in Engeland in gereedheid gebracht om dit schip in het Verre Oosten in te zetten bij de strijd tegen Japan. Op 25 februari 1945 vertrok dit schip van Tail of Bank aan de Clyde naar het toenmalige Brits-Indië en op 15 juli arriveerde het op Colombo te Trincomalee. Enkele maanden daarna had men de *'Queen Emma'* ook ingericht voor dienst in de tropen en op 5 mei 1945 - de dag van de capitulatie van de Duitse troepen in N.W. Europa - vertrok het schip naar het Verre Oosten in konvooi K.M.F. 44.

Toen beide schepen in het Verre Oosten waren aangekomen, was daar de toestand al zodanig veranderd, dat een capitulatie van Japan in het verschiet lag. Zij behoefden niet meer te worden ingezet bij raids of kleine offensieve operaties. Kort na de capitulatie van Japan werden beide schepen gebruikt bij het uitvoeren van Operatie *'Jurist'*, het overbrengen van Britse mariniers naar Penang, waar zij het beheer van de Japanners overnamen. Daarna werden troepen vervoerd naar Saigon onder escorte van het Franse slagschip *'Richelieu'*, één van de eenheden van de Eastern Fleet. Op 8 oktober, even buiten Saigon, werd de *'Queen Emma'* beschadigd door de explosie van een akoestische mijn. Men slaagde er evenwel in het schip te behouden en naar Singapore te brengen voor her-

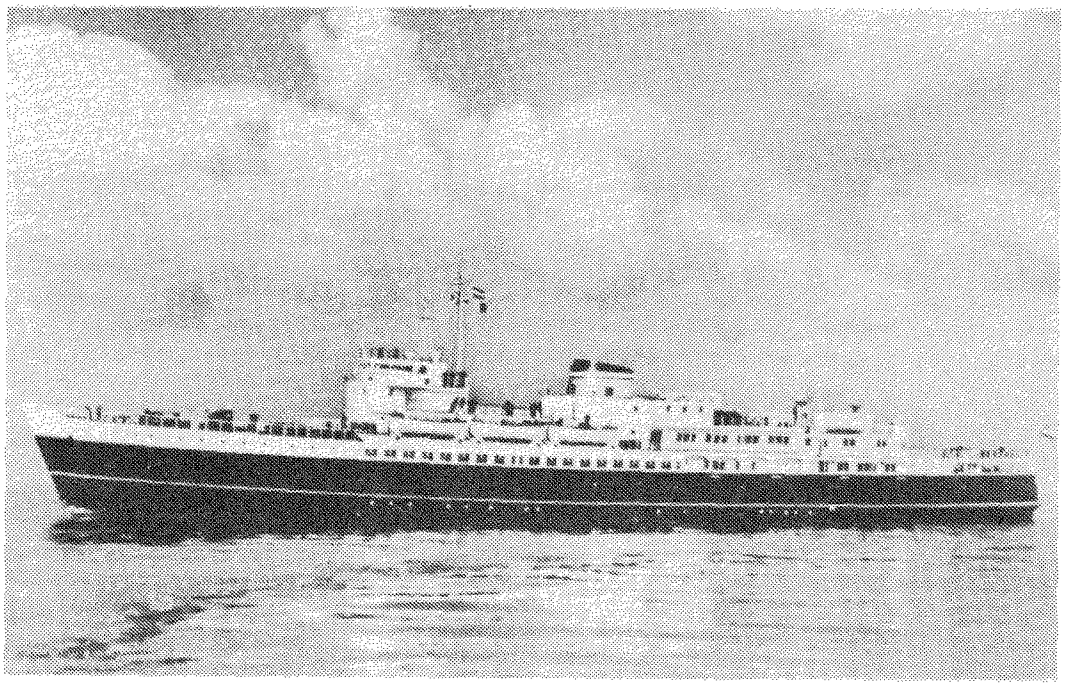

Nadat beide schepen begin 1946 in Nederland waren teruggekeerd, werden zij bij de Koninklijke Maatschappij De Schelde te Vlissingen weer tot passagiersschip getransformeerd. Hun silhouet verschilde wel aanmerkelijk als men dat vergelijkt met de eerste afbeelding, doch het waren en bleven fraaie schepen. Zij hebben na de oorlog nog ruim twintig jaar dienst gedaan tussen Hoek van Holland en Harwich. (Foto afkomstig uit de collectie van de auteur)

stel van de schade.
In september 1945 hadden beide schepen nog vrouwen en kinderen uit de Japanse gevangenkampen naar veiliger oorden overgebracht en ook werden nog enkele reizen gemaakte met Britsindische troepen naar Java en andere eilanden om de daar aanwezige Japanse troepen te vervangen. Nederlandse troepen waren toen nog niet beschikbaar, en het ontstaan van een 'vacuum' aan gezag is nooit bevorderlijk.
Het was toen al duidelijk dat beide schepen binnen afzienbare tijd naar Engeland zouden terugkeren; zij hadden 'hun sporen verdiend' in de afgelopen oorlog. En dit tijdstip liet ook niet lang op zich wachten: op 20 januari 1946 vertrok de *'Queen Emma'* voor het laatst uit de haven van Tandjong Priok en vijf dagen daarna verliet de *'Princess Beatrix'* de haven van Colombo op weg naar het Verenigd Koninkrijk. Laatstgenoemd schip kwam op 15 februari 1946 te Portsmouth aan en werd kort daarop door de Admiraliteit overgedragen aan het Ministry of War Transport. Op 13 april 1946 keerde dit schip te Vlissingen terug, na een afwezigheid van bijna zes jaar. Zestien dagen daarna kwam het zusterschip in de thuishaven, nadat dit schip op 6 maart te Portsmouth was gearriveerd en kort daarop was vrijgegeven. Nog nooit in de Nederlandse maritieme geschiedenis hebben twee Nederlandse koopvaardijschepen kunnen terugzien op een zodanig eervolle staat van dienst bij de Britse marine. Op oorlogsterreinen, die zich uitstrekten van IJsland tot Indonesië, hebben zij zich onderscheiden en het is diep te betreuren dat deze beide schepen kort vóór de jaarwisseling van 1968/69 voor sloop zijn verkocht naar België. Het zou niet meer zijn dan een bewijs van dankbaarheid van het Nederlandse volk, als men beide schepen te Hoek van Holland tezamen had gebracht, met de nog in leven zijnde opvarenden en hen officiëel uit dienst had gesteld. Het zou maar een korte plechtigheid behoeven te zijn, maar het zou een verdiende hulde zijn geweest voor hetgeen deze beide schepen in het belang van de gealliëerde oorlogvoering had-

Het scheepsembleem van HMS 'Queen Emma' (ex motorschip 'Koningin Emma' van de Stoomvaart Maatschappij Zeeland) met daarop de data van de verschillende acties waaraan het schip deelnam.
(Foto afkomstig van de Afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf)

den verricht. Maar het is net als met mensen: *'Old soldiers never die, they just fade away . . .'*

★

Het is de moeite waard, hieronder nog even de *'Battle honours'* van beide schepen te vermelden:

HMS *'Queen Emma'*:

Norway	1941
Dieppe	1942
North Africa	1942-43
Sicily	1943
Atlantic	1943
Mediterranean	1943
Normandy	1944

HMS *'Princess Beatrix'*

Norway	1941
Dieppe	1942
North Africa	1942-43
Sicily	1943
Salerno	1943
Mediterranean	1943
Anzio	1944
Southern France	1944

(Opgave van de Britse Admiraliteit).

M.J. LOHNSTEIN

HET PAPOEA VRIJWILLIGERSKORPS

1. INLEIDING

Gedurende een korte tijd kenden de Nederlandse strijdkrachten een uit Papoea's gerecruteerd zelfstandig krijgsmachtonderdeel: het Papoea Vrijwilligerskorps (PVK). Dit artikel is geen poging om een volledig beeld te geven van het PVK. De schrijver wil alleen de lezer met deze eenheid en haar kleding bekendmaken.

2. PERSEVERO (IK ZET DOOR)

Eind jaren vijftig nam de spanning tussen Nederland en Indonesië over Nederlands Nieuw-Guinea toe. Ook de kritiek in Nederland op het regeringsbeleid was groeiende. De Regering-De Quay besloot daarop de maatschappelijke ontwikkeling van Nederlands Nieuw-Guinea te versnellen. Nederland kwam met een tienjarenplan om Nederlands Nieuw-Guinea in 1970 zelfbestuur te

geven. In april 1961 werd de Nieuw-Guinea Raad, een vertegenwoordigend orgaan met adviserende en enkele wetgevende bevoegdheden, ingesteld. In de Bewindsregeling Nieuw-Guinea van 1950 werd deze raad al genoemd, maar tot de oprichting was het vooralsnog niet gekomen. Vanaf eind 1959 werden er streekraden geformeerd.[1] Nederlands Nieuw-Guinea, toen ook wel West-Papoea genoemd, kreeg eind 1961 ook een eigen vlag en een eigen volkslied.

De oprichting van het Papoea Vrijwilligerskorps op 23 februari 1961 bij Koninklijk Besluit nummer 59 was een onderdeel van het algemene ontwikkelingsplan. Hiermee ging een oude wens in vervulling. De Parlementaire Missie naar Nieuw-Guinea van 1953 had er op aangedrongen, dat de verdediging van dit gebiedsdeel voor een belangrijk deel door Papoea's diende te geschieden. Men dacht daarbij aan een Papoea Brigade met een aparte status en een eigen uniform.[2] De Nederlandse regering maakte gebruik van ervaringen opgedaan bij het Pacific Islands Regiment in Australisch Nieuw-Guinea.[3] Het PVK was gedacht als de strijdmacht van een toekomstig zelfstandig West-Papoea. Het PVK werd een zelfstandig krijgsmachtonderdeel naast de Koninklijke Marine, Koninklijke Landmacht en de Koninklijke Luchtmacht. Het kreeg als taak het verlenen van bijstand aan de politie bij de handhaving van de interne orde, wanneer en inzoverre de normale politiemiddelen ontoereikend waren, en het verdedigen van het grondgebied van West-Papoea tegen aanvallen van buiten. Het PVK zou voorlopig een sterkte krijgen van 800 man. Dit zou gebeuren door het jaarlijks werven van 200 man. Deze Papoea-vrijwilligers konden een verband van drie jaren aangaan. Alleen specialisten en kaderleden zouden hun verband kunnen verlengen. Vooralsnog leverden de Nederlandse strijdkrachten het kader. Vooral het Korps Mariniers drukte een stempel op het PVK.
Naast haar militaire taak had het PVK ook een ontwikkelingstaak. Daarom droeg de minister van Binnenlandse Zaken medeverantwoordelijkheid over het PVK. Tijdens hun opleiding kregen de Papoea's onderwijs in agrarische methoden, rekenen, schrijven, lezen en ambachten. Door het verband tot drie jaren te beperken konden meerdere jongeren

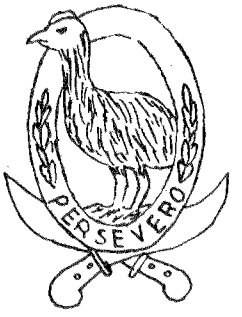

Korpsembleem

bij dit ontwikkelingsproces worden betrokken en gezien de betrekkelijk korte diensttijd niet van de eigen dorpsgemeenschap, waarin zij zouden terugkeren, vervreemden. Ook hoopte men dat het gezamenlijk dienen van Papoea's uit de verschillende delen van het uitgestrekte land de saamhorigheid zou bevorderen.
De opleiding van de eerste 200 Papoea-vrijwilligers begon op 1 november 1961 te Arfai.[4] Dit was een gloednieuw kampement ten zuiden van Manokwari. Eind maart 1962 kwam deze eerste ploeg onder operationeel bevel van de Commandant Strijdkrachten in Nederlands Nieuw-Guinea (COSTRING), om als verkenners en spoorzoekers te worden ingezet tegen de Indonesische infiltranten.[5] Deze Papoea's werden ondergebracht in een parate compagnie. Tweede helft 1962 kwam ook de tweede lichting van 200 Papoea's op. Onder binnen- en buitenlandse druk ging de Nederlandse regering op 15 augustus 1962 overstag en accepteerde het plan-Bunker. Van 1 oktober 1962 tot 1 mei 1963 zouden de Verenigde Naties in de vorm van de United Nations Temporary Executive Authority (UNTEA) het bestuur over westelijk Nieuw-Guinea waarnemen. Daarna zou aan de Republiek Indonesië het volledige bestuur worden overgedragen.[6] Het Nederlands kader van het PVK verliet eind 1962 Nieuw-Guinea. Wat er met het PVK na de overdracht is gebeurd is de schrijver niet bekend. Het is evenwel zeer waarschijnlijk dat het PVK als zodanig spoedig ontbonden zal zijn.

3. HET UNIFORM

De nu volgende paragraaf is helaas niet gebaseerd op de officiële kledingbepaling, maar op foto's, mondelinge gegevens en uniform-

Ceremoniëel tenue korporaal

Uitgaanstenue hoofdofficier

werktenue soldaat

stukken. Het uniform van het PVK is ontworpen door de Heer F.J.H.Th. Smits op het Ministerie van Defensie. Het bestond uit een groene dungaree jas met vier opgestikte zakken, voorzien van kleppen met kleine messing knopen. De jas werd met vier grote messing knopen gesloten. Bij deze jas werd een korte, danwel een lange broek gedragen. Dit uniform vormde de basis van alle tenuen. Bij het ceremoniële tenue droeg men een stoffen hoed, bolle messing knopen, een rode buikband, een zwarte webbing koppel en om de linkerschouder een lanyard. De mouwen van de jas mochten worden opgerold. De hoed werd met de linkerrand opgeslagen gedragen. Op deze rand zat het zilverkleurige korpsembleem, voorstellende een casuaris met daaronder de spreuk Persevero (ik zet door), op een ovale rode ondergrond. Boven dit embleem werd een korte zwarte pluim gedragen. Om de hoed zat een rode geribde band. De bruine lederen kinband werd om het achterhoofd gedragen. Het korpsembleem zat ook op de messing koppelplaat. Het lanyard bestond uit een rood koord, bij de lust omvlochten met een zwart koord. De rangonderscheidingstekenen werden op rode epauletten gedragen:

soldaat	de rode epaulet zonder meer
soldaat 1ste klas	één ∧-vormige messing balk
korporaal	twee ∧-vormige messing balken
sergeant	drie ∧-vormige messing balken
sergeant-majoor	vier ∧-vormige messing balken
adjudant-onderofficier	één grote platte messing knoop
tweede luitenant	één grote witmetalen ster
eerste luitenant	twee grote witmetalen sterren
kapitein	drie grote witmetalen sterren
majoor	één grote witmetalen ster op een over de volle lengte van de epaulet lopend goud W-galon
kolonel	drie grote witmetalen sterren op goud W-galon

De geestelijke verzorgers droegen op de epauletten een messing kruis. Verder waren zij gekleed als de officieren. Een luitenant-kolonel bestond niet in de organisatie. Bij de korte broek werden bruine veldschoenen gedragen met grijze sokken.

Bij het zogenaamde tenue-B verviel de rode buikband. De officieren vervingen de webbing koppel door een zwart riemstel. Bij het uitgaanstenue werd in de plaats van de hoed een platte pet gedragen. Deze was gelijk aan die van de Koninklijke Marine, maar met een groene dungaree overtrek, bolle messing petknoopjes en als petembleem het korpsembleem op een ovale ondergrond. De onderofficieren droegen dit petembleem op een zwarte met rode biezen afgezette ribband. De officieren hadden een zwarte etât-majorband, eveneens met rode biezen. De hoofdofficieren droegen bovendien op de klep één rij van goudgeborduurd eikenloof. De webbing koppel of het draagriemstel kon worden vervangen door een groene dungaree riem met een tweedoornige messing gesp of een kunststof klemgesp. Bij de korte broek werden lange kaki kousen gedragen met lage zwarte schoenen.
Op het werk- en veldtenue werden platte groengrijze metalen knopen gedragen. De rangen werden aangegeven op schouderschuifpassanten van groen dungaree:

soldaat 1ste klas	één zwarte machinaal geborduurde -vormige streep
korporaal	twee strepen
sergeant	drie strepen
sergeant-majoor	vier strepen
adjudant-onderofficier	één grote zwarte platte metalen knoop (?)
tweede luitenant	één grote zwarte metalen ster
eerste luitenant	twee grote zwarte metalen sterren
kapitein	drie grote zwarte metalen sterren
majoor	één grote zwarte metalen ster met aan de schouderzijde van de passant een platte zwarte metalen balk
kolonel	drie grote zwarte metalen sterren met een platte zwarte metalen balk

De geestelijke verzorgers droegen een zwart metalen kruis op de schouderschuifpassant (?). Bij de lange broek droeg men in het veld leggings.
Na de overdracht van het bestuur aan de UNTEA werd op de rechter bovenmouw het ronde VN-embleem gedragen. De helmen werden blauw overgespoten en voorzien van een brede witte band en voorop de letters U N.

NOTEN:

1. Smits, C., De liquidatie van een Imperium. Nederland en Indonesië 1945-1962. Amsterdam 1962, 217-221.
2. Verslag van de Parlementaire Missie naar Nieuw-Guinea 1953, in Bijlagen bij de Handelingen van de Tweede Kamer, Zitting 1953-1954, no. 3364, p. 46-47. Bij de Landmacht Nieuw-Guinea (1950-1955) dienden meer dan 100 Papoea's, maar dezen hadden geen eigen status en uniform. Bij de opheffing van de Landmacht Nieuw-Guinea werden deze beroepsmilitairen op een wachtgeld gezet.
3. Zie voor de volgende drie alinea's:
   Handelingen Tweede Kamer, Zitting 1959-1960, p. 2475-2476.
   Bijlagen bij de Handelingen van de Tweede Kamer, Zitting 1959-1960, no. 5935, Memorie van Antwoord, p. 2.
   Bijlagen bij de Handelingen van de Tweede Kamer, Zitting 1960-1961, no. 6500 Hfd VIIB, Memorie van Antwoord, p. 6.
4. Bijlagen bij de Handelingen van de Tweede Kamer, Zitting 1960-1961, no. 6500 Hfd VIIB, Memorie van Toelichting, p. 5-6.
5. Nederlands Nieuw-Guinea, Tweemaandelijks orgaan van de Stichting Het Nationaal Nieuw-Guinea Comité 10 jrg, no. 3, mei 1962, p. 34.
6. Smits, p. 221-225.

Dr. N. VELS HEIJN

Het vaandel van de 10de Afdeling Infanterie bij en na de capitulatie van de Citadel van Antwerpen 23 december 1832

Aan de gebeurtenissen op en rond de Citadel van Antwerpen nu 150 jaar geleden is uitvoerig aandacht geschonken in Mars et Historia, de Militaire Spectator en in de jongste aflevering van Armamentaria, de voortreffelijke jaarlijkse uitgave van de Stichting Vrienden van het Legermuseum. Het vaandel van de 10de Afdeling Infanterie komt in deze artikelen niet ter sprake behalve, min of meer terloops, in Armamentaria op pagina 55. De auteur J.P. Puype schrijft hier het volgende: *'De voor dit artikel geraadpleegde bronnen zwijgen over een vaandel, dat thans wordt geëxposeerd in het Franse Musée de l'Armée, dat zou hebben toebehoord aan, en bij de overgave als krijgsbuit in beslag genomen zou zijn, op de 10de Afdeling Infanterie op de citadel. Schrijver dezes is niet in staat geweest om een onderzoek in te stellen naar dit vaandel, waarvan de authenticiteit naar het oordeel van enige Nederlandse deskundigen, mede door de onooglijkheid en de slechte uitvoering van het exemplaar, in twijfel wordt getrokken.'*

Het komt mij voor dat deze passage bij menige lezer de indruk zal wekken dat er niet alleen twijfel bestaat aan de authenticiteit van het vaandel in het Musée de l'Armée, maar dat het ook een open vraag is of er wel een vaandel op de citadel aanwezig was. Dit laatste zegt de schrijver niet en bedoelt hij ook niet te zeggen, maar de woorden *'De voor dit artikel geraadpleegde bronnen zwijgen over een vaandel'* en het tweemaal voorkomende *'zou'* roepen mijns inziens een onbedoelde suggestie in deze richting op. Het is echter een vaststaand feit dat het vaandel van de 10de Afdeling Infanterie na de capitulatie door de Fransen als krijgstrofee naar Frankrijk gevoerd is en nooit teruggegeven.

De 10de Afdeling Infanterie behoorde al sinds 1831 tot de bezetting van de citadel. Uiteraard was het vaandel bij de Afdeling aanwezig; dit feit was zo vanzelfsprekend dat het geen aparte vermelding behoefde.

Op 19 februari 1840, de verjaardag van de Erfprins, krijgt deze Afdeling - als enige van alle Afdelingen - een nieuw vaandel uit handen van luitenant-generaal hertog van Saxen-Weimar. In zijn rede (volledig afgedrukt bij Uijterschout, Bijlagen blz. 6) zegt hij o.a. het volgende:

'Er kan aan een korps niets aandoenlijkers gebeuren, als zijn Vaandel, door den Vorst aan hetzelve geschonken, te verliezen, en te weten, dat het zich in vijandelijke handen bevindt. Na die zoo roemrijke als gedenkwaardige verdediging der Citadel van Antwerpen, moest het oude Vaandel der 10de Afdeling Infanterie in het lot harer wapenen deelen. Aan misbruik van vertrouwen, aan minachting van het gegeven woord, is het te wijten, dat dit Vaandel niet, zooals het behoorde te geschieden, met de wapenen van die Afdeling is teruggezonden.

De Koning heeft niet willen gedoogen, dat een Korps, hetwelk zooveel bewijzen van gehechtheid aan Koning en Vaderland heeft gegeven, en altijd een zoo goeden geest aan den dag gelegd heeft, langer van de eer een Vaandel te bezitten, verstoken bleef. In de naam des Konings geve ik U dit Vaandel, op hetwelk U den eed van getrouwheid hernieuwen zult.'

Beter bewijs kan men zich niet wensen: de Afdeling krijgt een nieuw vaandel omdat het oude - uitgereikt aan de Afdeling te Amsterdam op 2 oktober 1820 - bij de capitulatie in 1832 in Franse handen gekomen was. Maar waarop doelt de zinsnede dat *'dit vaandel niet, zoals behoorde te geschieden, met de wapenen van die Afdeling is teruggezonden'* en dat dit woordbreuk was? Geeft men ooit op de vijand veroverde of buitgemaakte vaandels weer terug? Neen, men bewaart ze als trofeeën. Vanwaar dan die aantijging van woordbreuk? Ook De Bas (IV, blz. 957) spreekt van *'het trots herhaald protest wederrechtelijk achtergehouden kleinood'*. De Nederlanders stelden dat, daar overeengekomen was dat de wapens teruggegeven zouden worden, het vaandel daarbij inbegrepen was; de Fransen echter hielden staande dat een vaandel geen wapen was. Een controverse die alleen kon ontstaan doordat het vaandel in de

capitulatieovereenkomst niet met name genoemd was.

Men moet zich echter ook de vraag stellen of het normaal krijgsgebruik was dat krijgsgevangenen hun wapens behielden of later terugkregen. Op blz. 49 van Armamentaria staat: Maarschalk Gérard *'weigerde óók het alouде recht van de bezetting van een veroverd fort te eerbiedigen, nl. dat deze haar wapens mocht behouden'* en dan volgen er twee dagboekfragmenten waaruit blijkt dat de betrokkenen bitter teleurgesteld waren toen zij, na gewapend de citadel verlaten te hebben, hun wapens moesten afleggen. Hier is een misverstand, èn bij de schrijver èn bij de auteurs van de dagboeken. Het recht van de bezetting van een schans, een fort of een vesting om bij het verlaten daarvan na een capitulatie de wapens te behouden werd van oudsher alleen erkend als men zich overgaf bij de eerste opeising, die diende te geschieden alvorens het geschut in aktie kwam. Liet men deze kans voorbij gaan, dan kon men nog slechts rekenen op een overgave *'op genade of ongenade'*, d.w.z. dat de overwinnaar met de bezetting kon doen wat hem goeddacht. Dit kon variëren van over de kling jagen tot vrije gewapende aftocht met alle krijgseer, *'met vliegende vaandels en slaande trom'*. Tussen deze beide uitersten lag een hele scala van mogelijkheden, maar krijgsgevangen houden was daar niet bij. In de 16de, 17de en 18de eeuw wist men met krijgsgevangenen geen raad. Officieren hield men wel vast, omdat men voor hen een hoog losgeld kon eisen, wat in de regel ook prompt betaald werd. Om te voorkomen dat vrijgelaten troepen weer aan de strijd zouden gaan deelnemen werd aan een vrije aftocht veelal de voorwaarde verbonden dat zij binnen een bepaald tijdsbestek en/of een bepaald gebied niet meer aan de krijgshandelingen zouden deelnemen, met als stok achter de deur dat wie deze belofte schond bij een volgende gelegenheid op geen enkele genade meer behoefde te rekenen.

Als aan het einde van de 18de eeuw de uit gehuurde regimenten bestaande legers moeten plaats maken voor nationale legers en deze door de dienstplicht uitgroeien tot een tevoren ongekende omvang, kan men zich niet meer veroorloven krijgsgevangenen vrij te laten rondlopen. Er is nu ook voldoende personeel beschikbaar om hen af te voeren en te bewaken tot het einde van de oorlog. Eén oud gebruik heeft zich gehandhaafd: na de capitulatie van een vesting kon de overwinnaar als bewijs van respect voor betoonde dapperheid de bezetting toestaan de vesting *'met krijgseer'* te verlaten. Dat hield in dat de overwinnaar zich met zijn troepen, zo mogelijk in groot tenue, langs de uitvalsweg opstelde en de overwonnene aan het hoofd van zijn troepen defileerde voor het overwinnende leger, dit alles gewapend, met vliegende vaandels, met muziekkorpsen, tamboers en trompetters. Na dit defilé legden zij hun wapens af, leverden hun vaandels en standaarden in alsmede de muziekinstrumenten en de trommen en werden ongewapend afgevoerd. Officieren mochten hun sabels houden en werden vaak op erewoord vrijgelaten mits zij verklaarden niet meer aan de oorlogshandelingen te zullen deelnemen, een verklaring die menig officier niet wenste af te leggen als strijdig met de afgelegde eed van trouw.
Een spectaculair voorbeeld van de hierboven geschetste gang van zaken levert de capitulatie van Ulm in 1805.

Het beleg van de Citadel van Antwerpen begon traditiegetrouw met een opeising op 30 november voordat de Fransen het vuur openden. Chassé weigerde en zo begonnen de vijandelijkheden. Toen Chassé op 23 december, de krijgsraad gehoord, tot de conclusie kwam dat aan de eer ruimschoots voldaan was en zich bereid verklaarde te capituleren, stond de Franse maarschalk Gérard voor ogen de bezetting een vrije gewapende aftocht te verlenen naar het nabije Nederlandse grondgebied. Juridisch was de situatie immers uiterst bizar. Nederland en Frankrijk waren ondanks alles officiëel niet met elkaar in oorlog. Nederland en België waren in gewapend conflict met elkaar, een conflict dat Willem I nog steeds bleef zien als een rebellie van een deel van zijn wettige onderdanen. In 1831 had Gérard met een Frans leger de voortzetting van de Tiendaagse veldtocht verhinderd. In 1832 verscheen hij weer met een interventiemacht van liefst 90.000 man om België in het 'rechtmatige' bezit te stellen van de citadel van Antwerpen en van de forten aan de Schelde. Hierbij was de Belgen de verplichting opgelegd zich van iedere krijgsactiviteit te onthouden, een toeschouwersrol waarin zij zich morrend schikten. De grote

mogendheden gedoogden dit Franse optreden, maar zagen angstvallig toe, gereed om in te grijpen als het zou blijken dat de Franse ambities verder zouden reiken dan Antwerpen en directe omgeving. De Fransen waren ditmaal, anders dan in 1831 het geval was, er op uit lauweren te oogsten; de jonge monarchie van de burgerkoning Louis-Philippe kon enige krijgsroem best gebruiken. Dat Chassé de citadel hardnekkig verdedigde kwam Gérard goed uit. Hij roemt tegenover de Franse regering uitvoerig de door de verdedigers betoonde dapperheid: wie zijn overwonnen tegenstander prijst steekt zichzelf een pluim op de hoed.
Gérards plan om het beleg zonder complicaties te beëindigen - hij had geen enkele behoefte aan krijgsgevangenen - strandde op het feit dat de forten Lillo en Liefkenshoek niet onder bevel van Chassé stonden en dus niet bij de capitulatie inbegrepen konden worden. Hierover moest koning Willem I beslissen en dat zou enkele dagen vergen. Omdat er intussen toch iets met de bezetting gebeuren moest liet Gérard deze *'met krijgseer'* de citadel verlaten d.w.z. gewapend, met vliegend vaandel en slaande trom. Na dit eerbewijs moesten de Nederlanders, blijkbaar tegen hun verwachting, hun wapens afleggen en ongewapend naar de citadel terugkeren in afwachting van de beslissing van Willem I. Als deze bewilligde in de overname van Lillo en Liefkenshoek zou het oorspronkelijke plan in werking treden en aan de bezetting een vrije aftocht, met hun wapens, verleend worden. De koning weigerde echter de forten op te geven, mede omdat hij in het desbetreffende stuk *'roi de Hollande'* genoemd werd alsof de scheiding al een feit was. Nogmaals probeert Gérard van zijn krijgsgevangenen af te komen: hij biedt hun een vrije, gewapende aftocht naar Nederlands grondgebied aan mits zij zich verplichten niet meer aan vijandelijkheden tegen België deel te nemen. Chassé en de zijnen wijzen dit af als strijdig met de eer.

Nu ziet Gérard geen andere uitweg meer dan de Nederlanders ongewapend naar Noord-Frankrijk af te voeren met de bepaling dat zij hun wapens zouden terugkrijgen bij hun terugkeer naar Nederland, wat in mei 1833 dan ook inderdaad geschied is. Om aan de procedure een schijn van rechtmatigheid te geven vermeden de Fransen de term *'prisonniers de guerre'*, maar gebruikten de benaming *'otages'*, gijzelaars. Het personeel van het Scheldeflotille werd echter wel tot *'prisonniers de guerre à discrétion'* verklaard en als zodanig behandeld; zij hebben hun wapens niet teruggekregen. De reden voor deze andere status was het feit dat zij al hun schepen tot zinken hadden gebracht of verbrand om te voorkomen dat zij in Belgische handen zouden komen.

Blijkbaar is er achteraf een discussie ontstaan of de commandant van de 10de Afdeling Infanterie niet vóór de capitulatie maatregelen had moeten nemen om te voorkomen dat het vaandel in Franse handen zou komen, door het te verbergen, te trachten het naar Nederland te smokkelen of desnoods te verbranden, zoals ook in 1830 geen der vaandels en standaarden van in België gelegen garnizoenen in Belgische handen is gekomen. Generaal Knoop (deel VI, blz. 310-313) bespreekt deze kwestie en neemt de commandant in bescherming tegen verwijten van nalatigheid (Zie Bosscha III, 2, blz. 616).
De Fransen hadden het vaandel en stonden het niet meer af op de formele grond dat het in de capitulatievoorwaarden niet werd genoemd. Gezien de ophef die men in Frankrijk maakte over de glorieuze prestatie van het leger en de behaalde krijgsroem kon men zonder de Franse trots te krenken deze trofee niet meer afstaan: een krijgstrofee behaald in een oorlog die officiëel geen oorlog was geweest en dus geen rechtmatige krijgstrofee.
Hoe hoog de Fransen de behaalde overwinning in hun vaandel schreven, ook letterlijk, blijkt uit het volgende. In 1880 reikte de president van de Republiek aan alle regimenten nieuwe vaandels en standaarden uit, nu voor het eerst na de tijd van Napoleon I weer gesierd met opschriften herinnerend aan roemrijke overwinningen waaraan het regiment deel had gehad, met een maximum van vier per vaandel. Naast overbekende namen uit de revolutiejaren en uit de Napoleontische oorlogen werd het opschrift ANVERS verleend aan het 5e, 7e, 12e, 22e, 41e, 58e, 65e, 94e en 95e Regiment Infanterie, aan het 1e en 11 Regiment Artillerie en aan het 1e Regiment Genie, totaal 12 regimenten.
Tenslotte de authenticiteit van het vaandel dat geëxposeerd wordt in het Musée de l'Armée in het Hôtel des Invalides te Parijs.

Toen schrijver dezes zo'n vijfentwintig jaar geleden, zonder er op bedacht te zijn, dit vaandel plotseling zag hangen, ging dit gepaard met een schok van herkenning: daar hing onmiskenbaar een Nederlands vaandel met de zo karakteristieke leeuw op zijn voetstuk als bekroning van de vaandelstok; het doek zag er niet erg fraai uit, maar dit wekte geen verbazing gezien de respectabele ouderdom. Het vaandel hing te hoog om details te kunnen onderscheiden.

Sindsdien is de inrichting van het museum gewijzigd en thans bevindt het zich in een vitrine, zodat men het beter kan bekijken. Aldus deelde mij de heer F.J.H.Th. Smits mede. Hij en zijn zoon F.A.Th. Smits, alsmede de heer H. Ringoir - de deskundigen waar de heer Puype op doelt - hebben dit vaandel enige malen nauwkeurig geïnspecteerd, waarbij zij als vergelijkingsmateriaal hadden het hun zeer goed bekende, in 1840 aan de 10de Afdeling Infanterie uitgereikte vaandel, aanwezig in het Legermuseum te Leiden. Hun conclusie is dat de vergulde bekroning van de vaandelstok - de leeuw met voetstuk en daaronder een krans - stellig authentiek is.

De beschildering van het doek is echter heel vreemd en onooglijk. De heer Smits sr. kenschetste het als *'het kladschrift van Jantje'* als men het vergelijkt met het vaandeldoek in het Leids Legermuseum.

Voor een goed begrip dient men te weten dat de oudste Nederlandse vaandels niet, zoals sinds 1893 het geval is, geborduurd waren, doch beschilderd en wel door de ontwerper zelf, de kunstschilder Jan Willem Pieneman. De beschildering op het vaandel in het Musée de l'Armée is zo slecht dat deze onmogelijk van de hand van Pieneman kan zijn.

Men kan slechts gissen wat er met dit vaandeldoek gebeurd is. Wellicht had de beschildering al aanmerkelijk geleden door het langdurige verblijf in de citadel en hebben de Fransen te eniger tijd een weinig deskundige schilder opdracht gegeven het doek weer eens fris in de verf te zetten. Slechts door een deskundig onderzoek met moderne middelen zou vastgesteld kunnen worden of wellicht de originele beschildering van Pieneman onder de later opgebrachte verf aanwezig is. In dat geval zou het vaandel wel authentiek zijn, doch ergerlijk gemaltraiteerd. De Fransen zijn echter niet bereid het vaandel aan een dergelijk onderzoek te onderwerpen of het vrij te geven voor zo'n onderzoek. Kritiek op hun *'krijgstrofee'* kunnen zij maar moeilijk verdragen.

Literatuur:

W.J. Knoop, Krijgs- en geschiedkundige geschriften VI, 1, Schiedam 1867.
J. Bosscha, Neêrlands heldendaden te land, III, 2, Leeuwarden 1875.
F. de Bas, Prins Frederik der Nederlanden en zijn tijd, IV, 1, Schiedam 1913.
I.L. Uijterschout, Beknopt overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen uit de Nederlandse krijgsgeschiedenis, Kampen 1935.
J.W. Wijn, Het krijgswezen ten tijde van Prins Maurits, diss. Utrecht 1934, hoofdstuk IX, Oorlogsgebruiken.

★

8e Opgave van wijzigingen op de ledenlijst van 1981

Nieuwe leden:

C.W. Groeneveld, Van Hogendorpstraat 33, 2242 KW Wassenaar 11, 18

R. Wethly, Balijelaan 40, 3521 GT Utrecht algemeen

Adreswijzigingen:

J.A.C. Rozendaal, NL Detachement Sinaï, Staf MFO, NAPO 30, 3509 VP Utrecht

Drs. J.R. Verbeek, Architect Berlagelaan 54, 2552 ZD 's-Gravenhage

Correctie:

Th.M. Broer, Schalkoord 13 moet zijn Schalkeroord 13, 3079 WB Rotterdam

Tot ons leedwezen moeten wij het overlijden bekend maken van ons lid
Ir. Ch.C. van der Vlis, Afd. correspondent 16, Anna van Burenlaan 59, 2012 SK Haarlem.

BESTUURSMEDEDELINGEN

THEMADAG Documentatiegroep '40-'45 Nijmegen/Groesbeek en omgeving, 28 mei 1983.

Op veler verzoek gaan wij nog één keer een bezoek brengen aan de omgeving van Nijmegen. Bij onze vorige Themadag in oktober 1982 hebben wij bewust een gedeelte laten zitten gezien de tijd die men nodig heeft om een goed overzicht te krijgen van hetgeen zich in de Septemberdagen van 1944 heeft afgespeeld in deze omgeving. Ook dit maal is de leiding en verzorging van deze Themadag in handen van de Airborne vrienden van Groesbeek. Inleiding en begeleiding worden verzorgd door Pastor Drs. G. Thuring.
De kosten van deze dag bedragen 'all in' *f* 34,- (helaas kunnen ook wij niet aan een kleine kostenstijging ontkomen!). Wilt u mee - de eerste aanmeldingen vooraf zijn al binnen - dan gaarne dit bedrag overmaken op postgirorekening 61.70.00 t.n.v. penningmeester Documentatiegroep '40-'45 te Den Haag. Uw betaling is tevens bewijs van inschrijving.
Tijdens de busrit krijgt u weer een vakkundig commentaar.

PROGRAMMA:
09.30-10.00 uur Aankomst deelnemers Restaurant Sionshof, Nijmeegsebaan 53 te Nijmegen. Ruime parkeergelegenheid is aanwezig. Telefoon: 080-22 77 27.
10.00-10.05 uur Opening door de voorzitter.
10.05-10.30 uur Inleiding door Pastor Drs. G. Thuring. Er zal een kleine expositie zijn van kaarten en foto's.
10.30-11.30 uur Vertrek naar Nijmegen, volgen opmarsroute naar Waalbrug, parkeren op 't Valkhof en bezien hier de omgeving.
Gevechten rondom Waalbrug, Duitse pogingen om beide bruggen over de Waal te vernietigen.
11.30-12.30 uur Bezoek aan oversteekplaats Amerikaanse Airbornes, PGEM-centrale, brug Heumen, waar nog een monument is, herinnerend aan de gevechten van mei 1940.
12.30-13.45 uur Lunch in Restaurant Sionshof.
13.45-14.30 uur Vertrek naar Overasselt, stop bij melkfabriek, het bekende ontmoetingspunt van de Generaals Gavin, Horrocks en Browning.
14.30-15.15 uur Rijden naar Grave, Maasbruggen, bezichtiging strijdtoneel vanuit Balgooi.
15.15-16.15 uur Via zuidelijke route naar Groesbeek, bezoek aan het Canadese ereveld. Let op de 'eregalerij' links en rechts bij de ingang.
16.30 uurTerug bij Restaurant Sionshof.

Het aantal deelnemers bedraagt maximaal 58 personen.
Tot ziens op 28 mei 1983 te Nijmegen. Goede aanreis!

L.P.J. Vroemen, voorzitter

PROGRAMMA VOORJAARSEXCURSIE OP ZATERDAG 23 APRIL 1983 NAAR AMSTERDAM

10.00 uur Aankomst bij het Nederlands Scheepvaart Museum, Kattenburgerplein 1.
10.15-12.00 uur Bezichting en rondleiding door het museum.
12.15 uur Vertrek naar Museum Hotel, P.C. Hooftstraat 2 waar de lunch zal worden gebruikt.
14.00 uur Vertrek naar het Rijksmuseum voor een rondleiding op de historische afdeling.
16.00 uur Einde excursie.

De tweede landelijke tentoonstelling/ruilbeurs voor militariaverzamelaars in 1983 wordt gehouden op zondag 10 april, van 11.30 tot ± 16.30 uur in de raadhuiskelder te Bussum, Brinklaan 35. De zaal gaat voor exposanten en tafelhuurders open om 11.00 uur, voor de bezoekers beslist pas om 11.30 uur!
Toegang *f* 2,50 per persoon, kinderen tot 10 jaar en onder geleide gratis. Tafels te huur à *f* 10,- per stuk (inclusief de toegang voor 1 persoon), maximaal 3 tafels per persoon.
De bodega (zijzaal) is beschikbaar als vrije ruilruimte, enige uitstalruimte is daar mogelijk.

Parkeerruimte in voldoende mate aanwezig, bar voor hapjes en drankjes de gehele dag geopend. Alle leden van 'Mars et Historia' en hun introducees zijn van harte welkom.

Voor aanmelding expositie en tafelreservering telefonisch contact opnemen met P.A. Vermeulen, telefoon: 02152 - 64469, uitsluitend in de avonduren.

AANMELDINGFORMULIER VOOR DEELNAME AAN DE VOORJAARSEXCURSIE NAAR AMSTERDAM OP ZATERDAG 23 APRIL 1983

Ondergetekende: .....

Adres: .....

Telefoon: .....
zal deelnemen aan de voorjaarsexcurie op 23 april 1983 naar Amsterdam.
Hij/Zij brengt ..... introducé(e)s mee.
Hij/Zij komt wel/niet met eigen vervoer en is wel/niet bereid .....
personen te laten meerijden van het Scheepvaartmuseum, Kattenburgerplein 1 naar het Rijksmuseum v.v.
Het voor deelname aan de excursie verschuldigde bedrag van *f* 25,- per persoon is overgemaakt op postgironummer 294 0790 van de NVMH te Wassenaar met vermelding van *'Voorjaarsexcursie 1982'.*
Te ..... op ..... 1983.

Handtekening

Dit formulier vóór 16 april a.s. zenden aan de Heer J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres: Sophiakade 5b,
Rotterdam 3016.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-522297
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

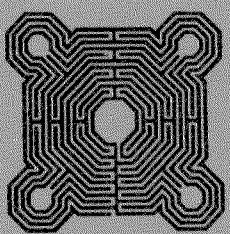

Boekhandel A. HOUTSCHILD

Papestraat 13, 2513 AV 's-Gravenhage,

tel.: 070-467949

Gespecialiseerde boekhandel voor de onderwerpen:

- *geschiedenis en politiek 20e eeuw*
- *militaire geschiedenis*
- *tweede wereldoorlog*
- *marine en maritieme historie*
- *militaire luchtvaart*
- *wapens en uitrusting*

Service: 5 - 6 maal per jaar een catalogus. Alleenvertegenwoordiging van Bernard und Gräfe Verlag, München - bijna alle titels voorradig.

Bibliotheek: Wij leveren alle binnen- en buitenlandse boeken tegen RIB-voorwaarden. Bibliografieën van leverbare boeken in USA, Engeland, Frankrijk en Nederland (najaar '82 ook Duitsland) op microfiches aanwezig, dus geen eindeloos gezoek, maar redelijk snelle levertijden.

BOUTIQUE DE LA GRANDE ARMÉE

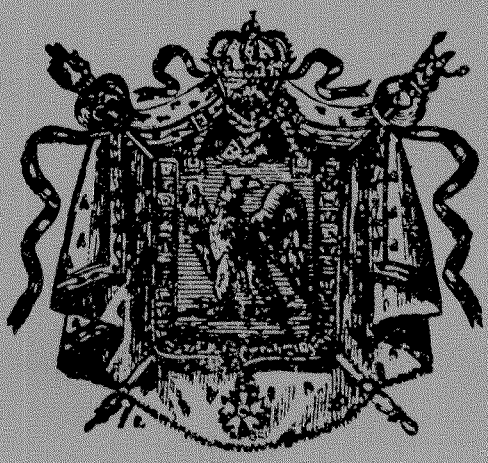

Het adres voor Historische Militaire en Civiele figuren, boeken, prenten, tijdschriften, wargame en alle verdere informatie op dit gebied.

geopend
Woensdag t/m Zaterdag
10.00 - 18.00 uur

W. C. J. EN I. S. SCHOPPEN
Willem de Zwijgerlaan 120
2582 EV Den Haag
Holland
Tel 070-541039

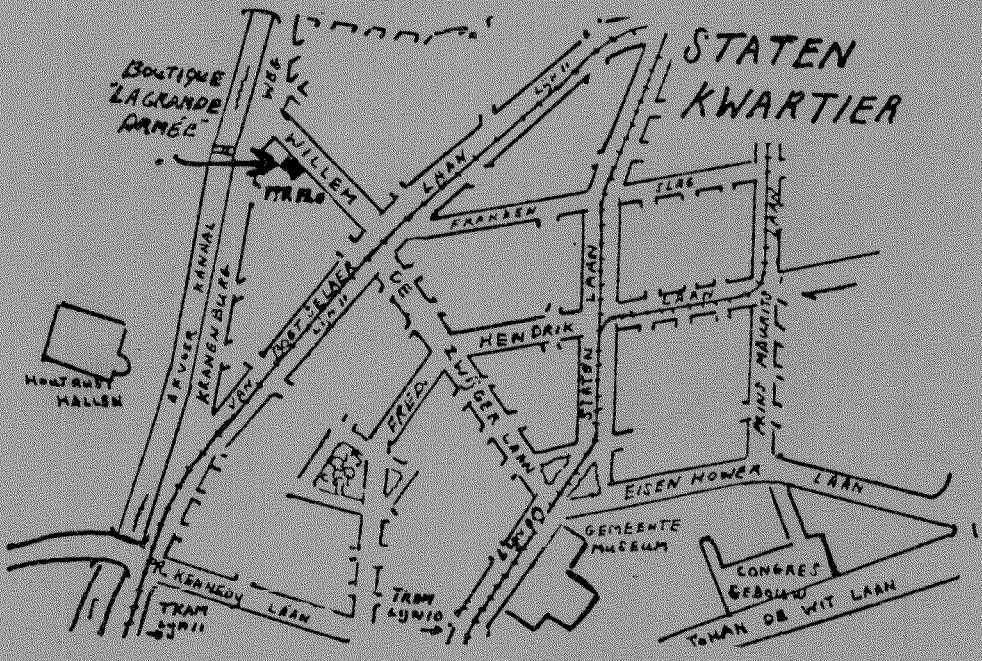

Uitgebreide catalogus en twee halfjaarlijkse aanvullingen verkrijgbaar, door storting van *f* 9,75 onder vermelding 'Catalogus' op giro 3263514 van Boutique La Grande Armée, Willem de Zwijgerlaan 120, Den Haag.